

1. אברם מגלה לכולם את מציאות הקב"ה בעולם.

תרח, בנו של נחור, התחתן והוליד את אברם, נחור והרן. תרח גר באור כשדים מקום בו כולם היו עובדי עבודה זרה. גם תרח עצמו היה מעובדי ע"ז המשתחווים לפסלים. באותו זמן כל העולם כולו טעה בטעות הנוראה הזאת לעבוד לפסלים. היו כאלו שהיו משתחווים לפסלים ממש והיו שהיו משתחווים לשמש או לירח וכדומה. היום כולנו יודעים שזה סתם טעות - יכול להיות שהשמש או הירח, ההרים או הפסלים בראו את העולם??? זה דבר שברור היום לכל ילד קטן, אך פעם כל האנשים טעו וחשבו כך. עד שנולד "עמודו של עולם" אברם אבינו.¹

אברם אבינו אמנם נולד באור כשדים מקום בו כולם עבדו עבודה זרה, אביו ואמו גם עבדו ע"ז, אך הוא הבין מעצמו, עוד כשהיה ילד קטן בן שלש שנים², שה' הוא זה שברא את העולם. אברהם אבינו ראה את השמש שמאירה לנו ביום, את הירח וכוכבים שמאירים בלילה, את הימים והנהרות, את היבשה ואת הצמחים ואת כל הדברים הטובים שיש בעולם³, והבין שחייב להיות שיש בורא שברא את כל העולם הנפלא הזה. אברם אבינו ידע שה' ברא את העולם בגלל שהוא כל כך רצה להיטיב לבריות, שיהיה להם כזה מקום טוב ונפלא ובשבילם הוא ברא את העולם.

אברם אבינו רצה שכל העולם ידע ויכיר שה' הוא זה שברא את העולם והוא ברא אותו ברוב טובו ורצונו להיטיב לבריות. אברם אבינו רצה שכולם ידעו שה' ברא את העולם וככה ילמדו כולם גם כן להיות טובים, לעשות מעשים טובים אחד לשני, להתנהג יפה, להיטיב לבריות כמו שה' מטיב לבריותיו.

¹ רמב"ם ע"ז א,ב - עמודו של עולם - כמו שעמוד שכל הבית עומד עליו כך גם בזכות אברהם כל העולם למד.

² ביה"מ ב'

³ ראה רמב"ם ע"ז א,ג שע"פ דבריו נכתבו חלק מהדברים דלקמן וראה עוד בראשית רבה לח.

אברם אבינו התחיל להסביר לאנשי אור כשדים שהם טועים בכך שהם משתחווים לפסלים, הוא אמר להם שלא יכול להיות שהפסלים בראו את העולם. אבל אנשי אור כשדים לא האמינו לדברי אברם והמשיכו לדבוק בטעותם.

לתרח, אבי אברם, היתה חנות של פסלים הוא הכין פסלים בכל מיני צורות וגדלים ומכר אותם. אנשים היו באים לחנות, בוחרים פסלים ולבסוף קונים. הדבר מאד ציער את אברם שאנשים טועים בגלל החנות של אבא שלו. אברם גם הצטער מאוד מכך שאבא שלו כזה מסכן שהוא טועה בטעות חמורה שכזאת. אברם אבינו רצה להציל את האנשים מהטעות של הפסלים, אברם אבינו הרי כל כך אוהב לעזור לאנשים, והוא כל כך רוצה לעזור להם לתקן את מעשיהם הרעים שיזכו להיות צדיקים ולכן הוא ניסה ללמד את כל מי שהוא רק היה יכול ללמדו שהפסלים זה חטא נורא.

יום אחד תרח, האבא של אברם, ביקש מאברם להיות המוכר בחנות במקומו, מכיון שהוא לא יכול היה להיות בחנות באותו זמן. אברם אבינו הסכים להחליף את אביו בחנות, אך כמובן הוא לא רצה למכור לאנשים פסלים, להיפך, הוא חשב שבהזדמנות זו הוא יוכל להסביר לאנשים שעבודת הפסלים הינה טעות.

לחנות⁴ הגיעה אשה זקנה והחלה להסתכל בפסלים, אברם אבינו שאל אותה: "גבירתי, בוקר טוב, מה את רוצה?" "באתי לקנות פסל" ענתה הזקנה, "יש לך אולי רעיון איזה פסל כדאי לי לקנות?". "פסל???" שאל אברם אבינו בתמיהה. "כן, מה אתה מתפלא, אני מחפשת פסל שאוכל להתפלל אליו, להשתחוות לו ולבקש ממנו שיעשה לי כל מיני דברים טובים – שידאג שירד לי גשם בשדה שלי, ושהילדים שלי יהיו בריאים ועוד המון דברים". אברם אבינו ענה לאשה בשאלה: "גברת נכבדה, התרשי לי בבקשה לשאול אותך שאלה?" "כן, בבקשה" ענתה הזקנה. "בת כמה את?" "אני זקנה מאוד, אני כבר בת תשעים ושש". "תאמרי לי

⁴ בתחילת סיפור שאינו כתוב במפורש בתורה, כמו פרטי הסיפור פה עם הפסלים – כדאי להוסיף לילדים שסיפור זה לא כתוב במפורש בתורה, אך יכול להיות שכך היה או משהו דומה.

בבקשה, את נראית לי אשה חכמה מאוד, איך יכול להיות שאדם בן למעלה מתשעים ישתחוה לפסל שרק לפני כמה ימים עשו אותו?" "היתכן שהפסל הזה ברא אותך ואת העולם?" האשה חשבה קימעא ואח"כ אמרה: "אתה באמת צודק ילד קטן, לא ידעתי שאתה כזה חכם..." ויצאה מן החנות.⁵

במשך הזמן היו אנשים שהשתכנעו מדבריו של אברם אבינו והבינו שבאמת זו טעות, אך הרבה אנשים ובהם גם תרח המשיכו בטעותם. יום אחד אברם אבינו החליט שצריך שהדבר יהיה ברור לכולם ובמיוחד לאבא שלו שהפסלים אינם אמת. אברם רצה מאוד להציל גם את אביו מהטעות הנוראה של עבודת הפסלים, אברם הרי כל כך אוהב את אביו וכל כך רוצה לעזור לו שלא יחיה כל הזמן עם הטעות הזאת...

בפעם הבאה שתרח מינה אותו למכור בחנות הוא קם ושבר את כל הפסלים שהיו בחנות והשאיר רק את הפסל הגדול במקומו ולידו סלסילה של אוכל. אברם לקח את המקל בו שבר את הפסלים ושם אותו בתוך ידו של הפסל הגדול. תרח חזר לחנותו ומה רואות עיניו? כל הפסלים שבורים ורק פסל אחד, הפסל הגדול, עומד ובידו מקל...

תרח ניגש לאברם ואמר לו: "אברם מי שבר את הפסלים?" אברם ענה: "אבא, מה אתה אומר, יכול להיות אולי שהפסל הגדול שבר אותם, אתה רואה הרי שהמקל נמצא ביד שלו!?" תרח מיד השיב לבנו בשלילה. "לא זה לא יתכן! הפסל ודאי לא שבר. הרי הוא לא יכול להזיז את ידו ולשבור. הפסל הרי בכלל לא זו!"

אברם אמר לאביו: "אבא, אתה שמעת מה שאמרת בעצמך? אמרת שהפסל לא יכול לזוז ולשבור, אם הוא לא יכול לעשות שום דבר ודאי שהוא לא ברא את העולם! אז למה אתה מתפלל אליו? הרי זה סתם

⁵ רבי חייא בר בריה דרב אדא דיפו תרח עובד צלמים היה, חד זמן נפיק לאתרא, הושיב לאברהם מוכר תחתיו, הוה אתי בר אינש בעי דיזבן והוה א"ל בר כמה שנין את, והוה א"ל בר חמשין או שיתין, והוה א"ל ווי ליה להווא גברא דהוה בר שיתין, ובעי למסגד לבר יומי, והוה מתבייש והולך לו" (בראשית רבה לח, יג)

⁶ בכוונה לא כתבנו שאברם אומר במפורש שהפסל שבר את הפסלים בכדי שלא להוציא דבר שקר מפיו.

חתיכת עץ שלא יכולה לעשות שום דבר!⁷ אך תרח המשיך ברשעותו לעבוד לפסלים.

אברם אבינו החל להסתובב ולעבור ממקום למקום וללמד אנשים שה' ברא את העולם, הוא רצה שכולם ידעו שרק ה' יכול לברוא עולם כזה טוב ונפלא. הוא לימד, את כל מי שרק רצה לשמוע, שה' ברוב טובו ברא עולם כזה יפה, והוא ממשיך ומקיים אותו: מוריד גשם ומצמיח צמחים ועוד ועוד דברים בלי סוף. אברם אבינו גם מלמד את כל מי שמאמין שה' ברא את העולם שגם אנחנו צריכים ללמוד מה' להיות טובים, ולעשות מעשים טובים זה לזה.

אברם אבינו ראה קבוצה של אנשים מתפללים ומשתחוים. הוא ניגש אליהם ושאל אותם: "למי אתם משתחוים?" "לשמש!" ענו האנשים. אברם הסביר להם שזה לא יכול להיות שהשמש בראה את העולם, הרי השמש הינה רק אחד מהחלקים של העולם והיא בעצמה נבראה ביום הרביעי של בריאת העולם, אז איך יכול להיות שהיא בראה את העולם?? לאנשי הקבוצה לא הייתה תשובה לשאלת אברם אבינו, הם הבינו שהוא צודק במה שהוא אומר והחליטו להיות תלמידים שלו. הם למדו ממנו מי ברא את העולם, וכן למדו ממנו להיות טובים כמו שה' מיטיב לעולם. וכך אברם מסתובב ורואה עוד אנשים וקבוצות משתחוות לים או לפסל או להר ולעוד כל מיני דברים, ובכל פעם שהוא פוגש אנשים כאלו הוא מנסה ללמדם ולהסביר להם את הטעות החמורה של עבודת הפסלים⁸. הרבה פעמים עובדי הפסלים ברשעותם אינם מקבלים את דבריו של אברם

⁷ במדרש הדברים מתוארים ביתר אריכות: "חד זמן אתא חד איתתא טעינה בידה חדא פינג' דסולת, אמרה ליה הא לך קרב קודמיהון, קם נסיב בוקלסא בידיה, ותבריהון לכולהון פסיליא, ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון, כיון דאתא אבוה א"ל מאן עביד להון כדין, א"ל מה נכפר מינג' אתת חדא איתתא טעינה לה חדא פינג' דסולת, ואמרת לי הא לך קריב קודמיהון, קריבת לקדמיהון הוה דין אמר אנא איכול קדמאי, ודין אמר אנא איכול קדמאי, קם הדין רבה דהוה ביניהון נסב בוקלסא ותברינון, א"ל מה אתה מפלה בי, וידעין אנון? א"ל ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר?" (בראשית רבה לח, יג)

⁸ אפשר להוסיף ולשאול את הילדים בכל פעם שמספרים על קבוצה כזו: "יכול להיות שהשמש בראה את העולם?" כולם עונים: "לא!" "מי ברא את העולם?" "... ה'!" "יכול להיות שההר ברא את העולם?" "לא!" "מי ברא את העולם?" "... ה'!"

וממשיכים להשתחוות לפסלים, אך לפעמים אברם מצליח לשכנע אותם, הם מפסיקים להשתחוות לפסלים ולאט לאט מתווספים לאברם אבינו עוד ועוד תלמידים עד שהיו לו אלפים ורבות⁹ של תלמידים.

2. גמילות החסדים של אברם אבינו, דאגתו ליתומים ועוד (בראשית

י"א, כ"ו-ל"ב)

אברם אבינו ותלמידיו, בשונה מעובדי הפסלים, מלאים בטוב. אוהבים להיטיב לאחרים, לעזור אחד לשני ואפילו לאנשים שהם לא מכירים, וכמו שה' מיטיב לכל האנשים שנמצאים בעולם, מוריד גשם ומצמיח אוכל, כך גם הם לומדים מדרכיו של ה' ומטיבים לכל. התורה מספרת לנו על מסירותו של אברם אבינו ודאגתו לילדים יתומים¹⁰, שנשארו בודדים, במשפחתו.

לתרח¹¹, אביו של אברם, היו שלשה ילדים: אברם נחור והרן. הרן התחתן ונולדו לו שלשה ילדים, שתי בנות ובן: מילכה יסכהולוט. לאחר שנולדו להרן ילדים הוא מת והילדים נשארו יתומים, בודדים, בלי אף אחד שידאג להם ויעזור להם בכל צרכיהם. מי ידאג להם בארץ כזאת שכולם עובדים ע"ז, ארץ בה כולם רשעים שמשתחוים לפסלים? אף אחד מעובדי הפסלים לא דאג להם, היחיד בעולם שדאג להם היה כמובן, אברם אבינו, הוא הרגיש בצרתם, חש בצערם ונחלץ לעזרתם.

אברם דאג מיד ליתומה הקטנה בצורה הכי טובה שאפשר, הוא לקח את יסכה היתומה והתחתן עמה, כך היא לא תהייה לבד, הוא יהיה בעלה וידאג לה לכל צרכיה. אברם אבינו כמובן ממשיך ודואג גם לבת השנייה

⁹ רמב"ם ע"ז א, ג

¹⁰ צריך לשים לב שמושג זה מובן לילדים.

¹¹ אפשר להראות לילדים עם קוביות וכדו' את סדר הדורות מתרח עד ללוט, וכשמספרים שהרן מת לקחת את הקוביה שלו ולהמחיש בזה את היתמות והמסכנות של הנותרים – הקוביות הקטנות שנשארות לבד.

למילכה, הוא הלך אל אחיו נחור¹² והסביר לו את המצווה הגדולה לסייע ליתומים ולדאוג להם ושיכנע אותו להתחתן עם היתומה השניה – מילכה. אברם ממשיך ודואג גם ללוט. אברם הצדיק מאמץ גם את לוט, דואג לו לכל מחסורו ואומר לו: אני אהיה לך כמו אבא!¹³ אברם אבינו בוחר דוקא את יסכה אע"פ שהיא קטנה יותר¹⁴ משום שהיא צדיקה יותר ומתאימה לו, יסכה היתה אפילו נביאה¹⁵ וזכתה לרוח הקודש ולכן ודאי שהיא זאת שמתאימה לאברם אבינו.

אברם אבינו היה משתדל תמיד לעזור לכל מי שהיה נצרך לכך, למשל¹⁶ (יכול להיות ש) פעם אחת אברם אבינו הלך עם תלמידיו ברחוב, ולפתע אברם אבינו פונה לצד אחר ועוזב את החבורה. התלמידים מביטים: "לאן הוא רץ?" הם שואלים את עצמם. לאחר ריצה די ארוכה הם רואים את אברם נעצר, ניגש לאדם זקן השוכב על הרצפה ומדבר עמו. כנראה הוא נפל באמצע הדרך, זה נראה שהזקן המסכן שוכב כבר הרבה זמן, אף אחד לא שם לב אליו ולא עזר לו, כולם הרי רשעים שעובדים לפסלים, רק אברם אבינו היה היחיד שהגיע לדאוג לו ולבדוק מדוע הוא שוכב ומה קורה איתו. אברם אבינו נתן לו לשתות, הקים אותו ועוזר לו ללכת לאט לאט תוך כדי שהוא תומך בו.

הזקן מופתע מאוד מהאדם הזה שעוזר לו, הוא חושב לעצמו: "הוא בכלל לא מכיר אותי ועוזר לי, איזה אדם מיוחד הוא!" הזקן שואל את אברם:

¹² "ויקה אברם ונחור – אברם עיקר ונחור טפל לו, לכך נאמר שם אשת אברם שרי, בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה" (פסיקתא זוטרותא בראשית יא סימן כט). "ויקה אברם ונחור – ויקחו מיבעי? ... שהשתדל אברם בזה אשר גם נחור יקה לו את מילכה לאשה" (העמק דבר יא, כט).

¹³ "וילך אתו לוט – היה לו לוט כבן בית" (חזקוני יב, ד)

¹⁴ אפשר לשאול בהתחלה את הילדים מי גדול יותר בין אברם ונחור ובין יסכה ומילכה ולעזור את השאלה מדוע אברם הגדול התחתן עם יסכה הקטנה?

¹⁵ "יסכה – תניא, יסכה זו שרה, ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקודש, דכתיב 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה'" (מגילה יד). "יסכה לשון נסיכות, כמו שרה לשון שררה" (רש"י בראשית יא, כט) וראה עוד בהעמק דבר שם.

¹⁶ אפשר להוסיף ולתאר את גמילות החסד של אברם בתיאורים נוספים, אך על כל הסיפורים בסגנון זה כדאי לומר לילדים שאנחנו מספרים סיפור שלא כתוב ממש בתורה, בתורה (ובדברי חז"ל) מוזכר רק באופן כללי שאברם גמל חסדים ולא כתוב בדיוק מה, זו רק דוגמה ויכול להיות שקרה משהו דומה...

"מאיפה למדת להתנהג ככה? במקום הזה אף פעם לא עזרו לי!!" ואברם עונה לו: "למדתי להטיב ולעזור לאחרים מהי!". "מי זה הי?" שאל הזקן. "הי הוא זה שברא את העולם והוא ממשיך ומיטיב לו: מוריד גשם, מצמיח צמחים. הוא ברא את כולנו ואת כל הדברים שסביבנו, לא הפסלים, תראה כמה דברים טובים הוא ברא והכל בשבילנו שיהיה לנו טוב ונעים. כך גם אנחנו צריכים להתנהג, ללכת בדרכו ולעזור ולדאוג זה לזה." האיש ממשיך ומברר ושואל את אברם שאלות נוספות עד שבסוף הוא משתכנע ומבין שבאמת אברם אבינו צודק, וכל הפסלים הם טעות אחת גדולה והוא חוזר בתשובה.

לאט לאט נוספים לאברם אבינו עוד ועוד תלמידים, כמות התלמידים הולכת וגדלה, תלמידי אברם אבינו כבר מגיעים לאלפים ורבבות אך עדיין רוב אנשי חרן ושאר המקומות לא מקשיבים לו וממשיכים לעבוד לפסלים. לאברם יש בית מדרש גדול בו מתפללים להי ולומדים איך לעשות מעשים טובים, גם לשרי אשתו (זו יסכה) יש בית מדרש לנשים שרוצות ללמוד ממעשיה. אך רוב אנשי המקום המשיכו להיות חוטאים גדולים ועושי מעשים רעים.¹⁷

ב. ההליכה לארץ ישראל (יב, א-ט)

1. וַיֹּאמֶר יְקֹנָן אֶל-אַבְרָם לְדַלֵּךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמְּוֹלָדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: (יב,א)¹⁸

אברם אבינו כבר בגיל שבעים וחמש¹⁹ ולפתע הוא שומע קול, קול מיוחד, קול שרק צדיקים גדולים שומעים, קול של נבואה²⁰, קול שהי ברא. ובקול

¹⁷ "וקבצם אברם כמה פעמים ויסרם... והיו מקשין עֲרָפָן וּמְמָרִים דברו... אמר אין נאה לצדיק זה לישב בין רשעים הללו, מיד אמר לו צא מהם שלא תהא דומה להם." (ילמדנו, תו"ש סק"ח)

¹⁸ כדאי להאריך ולהסביר קודם, במיוחד לילדים קטנים, (עדיף עוד לפני הסיפור עצמו) על הקושי במעבר דירה. לכאורה לילדים זאת חוויה לעבור דירה... – לכן צריך להסביר: לא מכירים אף אחד, מתביישים, לא יודעים איפה הבאר, איפה קונים דברים וכו' ואפילו לא יכולים לשאול שלא מכירים את השפה..

הזה ה' מתגלה לאברם ומצווה אותו: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" – לך מהארץ הזאת אל ארץ אחרת שבהמשך הדרך אגלה לך לאיזו ארץ אני מתכוון.

ה' אומר לאברם שיעזוב את הארץ שלו וילך למקום אחר. הדבר איננו קל לאברם הארץ הזאת איננה רק הארץ שבה הוא גר אלא היא גם מולדתו, בה נולד ובה חי כל השנים. זה מאוד קשה לעזוב את הארץ הזאת הרי הוא כל כך מורגל לחיות בה, ובנוסף לכך כל משפחתו - בית אביו גרים שם.

לכל אחד קשה לעבוד דירה למקום חדש שלא מכירים, במיוחד לארץ אחרת, גרים שם אנשים שלא מכירים אותו והוא לא מכיר אותם, שפה חדשה, התנהגות שונה. והדבר קשה עוד יותר אם אדם אף פעם לא עזב את ארצו ושם נולד, ויתירה מכך אם כל המשפחה של העוזב נשארת בארץ הישנה זה מאוד מאוד קשה לעזוב את כל המכרים. בנוסף לכך אברם אבינו הוא כבר זקן בן 75, ולאיש זקן²¹ יותר קשה לעבור דירה ולשנות הרגלים הוא התרגל לכך כל הרבה שנים והוא לא מכיר שם שום דבר.

מה אתם אומרים אברם יעשה את מה שה' ציווה? בטח! מה שה' אומר מיד מקיימים! אבל זה קשה? אז מתגברים ובעזרת ה' מצליחים. ואע"פ שאברם אפילו לא ידע לאן הוא הולך, לאיזה ארץ הוא יגיע, ואיזה אנשים הוא יפגוש שם? הוא הלך מיד בשמחה, בלי שום שאלות ותמיהות.

כמובן שאברם ידע שזה גם יהיה הכי טוב, כי עושים את מה שה' מצווה ומה שה' מצווה זה הכי טוב! ובמיוחד שה' אמר לאברם אבינו לך לך - זה בשבילך, זה יהיה טוב לך. לך לך - "להנאתך ולטובתך".²² תלך מהארץ

¹⁹ יב,ד

²⁰ לילדים קטנים האמירה: ה' אמר/ דיבר עם אברם עלולה להתפרש כהגשמה וכדיבור של אנשים רגילים לכן כדאי מדי פעם להתבטאות באופן הכתוב פה, דבר שייתן את המימד הנכון בפעמים שאנו מתבטאים באופן הפשוט - ה' אמר.

²¹ צריך לשים לב שאברם לא יתפס כזקן עם מקל וכדו' - הקושי היה קושי נפשי ולא קושי פיזי.

²² רש"י

הזאת, היא איננה מתאימה לך! זו ארץ טמאה ואתה תלך לארץ טהורה²³,
תעזוב את המולדת שלך שהיא מקום שעובדים בו ע"ז²⁴, ותלך אל ארץ
שמתאימה לצדיקים. "אל הארץ אשר אראך".

למה ה' לא מגלה לאברם מהתחלה לאיזו ארץ ה' מתכוון? "כדי לחבבה
בעיניו"²⁵. כמו שלפעמים לא מגלים מה ההפתעה שתהיה וככה כל הילדים
מאוד מחכים ומצפים לראות, הם מאוד סקרנים ומתעניינים לדעת מה
ההפתעה. כך גם ארץ ישראל הקדושה ה' רוצה שאברם יתגעגע אליה
ויצפה לה²⁶.

2. וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכָהּ וְאַגְדִּלָּהּ שְׁמָהּ וְהָיָה בְרָכָה: וְאַבְרָכָהּ

מְבָרְכֶיהָ וּמְקַלְלָהּ אֲאָר וְנִבְרָכָהּ בְּכָל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: (יב, ג-ד)

ה' מבטיח לאברם אבינו שבארץ המיוחדת הזאת יגדלו לו, אע"פ שהוא
זקן, ילדים, והוא יעשה לגוי גדול - עם גדול. ואברך - וה' יברך אותו
בכל - בממון, ושמו של אברם יגדל ויתפרסם - כלומר - שיצליח לפרסם
שם די²⁷, ואברם יהיה מבורך. וכל המברכים את אברם יתברכו ומקלליו
יקוללו. ונברכו בך כל משפחות האדמה - כלומר שכולם ירצו להיות כמו
אברם אבינו, עד כדי כך שכל אבא יברך את בנו שיהיה צדיק כמו אברם!
ה' מצווה את אברם ללכת לארץ אחרת כיון שהארץ הזאת לא מתאימה
לאיש צדיק כמוהו הוא ילך לארץ אחרת ובארץ ההיא יוכל בעז"ה
להשפיע על כל העולם לעבוד את ה' ולהתנהג בדרכיו הטובות.

3. וַיְלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יִקְזֶק וַיְלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן-חָמֶשׁ

שָׁנָיִם וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת-לוֹט

²³ מדרש החפץ, (תו"ש לב)

²⁴ מדרש הגדול, (תו"ש כט)

²⁵ בר"ר (תו"ש לח) אל הארץ אשר אראך - לא גילה לו כדי לחבבו בעיניו וליתן לו
שכר על כל פסיעה ופסיעה (פסיקתא זוטרתיא יב,א).

²⁶ אפשר להביא שוקולד צ'יפס בקופסא ולתת לילדים אחרי הרבה "הקדמות והכנות
"לחבב הממתק בעיניהם"

²⁷ ובדומה לזה ספורנו על והיה ברכה.

בֶּן-אָחִיו וְאֶת-כָּל-רִכּוּשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁוּ וְאֶת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחָרֶן וַיָּבֵאוּ
לְלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן: (יב, ד-ה)

תיאור הליכת אברם לארץ כנען. דגשים: יחס איש לאשתו, מסירות אברם לקיום ציווי ה', מסירות תלמיד לרב.

לפני שאברם מחליט לצאת הוא קודם מדבר עם אשתו שרי ומתייעץ עמה ו"ממשיך את רצונה להסכים בדיבורים נעימים" הוא מסביר לה שה' ציוה ללכת לארץ אחרת ושזה דבר טוב כיוון שיש פה אנשים רשעים, עד שרצון שרי מתאחד ברצונו²⁸, אברם ידע כמובן שהוא יעשה את דבר ה' והיה בטוח שגם שרי בודאי תשמח לעשות את רצון ה', אך רצה שגם שרי תרגיש שותפה ותחפוץ ותשמח בכך, כך הרבה יותר מתאים ונפלא שהבעל והאשה שמחים ביחד בכל מה שהם עושים.

כל התלמידים של אברם יושבים באהל של הלימוד ומחכים שאברם יבא ללמד אותם תורה כמו בכל יום, פתאום הם שומעים דפיקות מפינת האהל.²⁹ "מה זה? מה קרה?" כמה תלמידים יוצאים החוצה והם רואים שאברם דופק על היתד ע"מ להוציאה מהאדמה ולפרק את האוהל³⁰. התלמידים שואלים את אברם "למה אתה מפרק את האהל?" - בגלל שאני עוזב את המקום והולך לארץ אחרת". "לאיזה ארץ?" - לא יודע. "אז למה אתה עוזב?" אברם אבינו אומר לתלמידים שיחכו והוא יכנס להעביר להם שיעור להסביר את מעשיו. אברם נכנס ומלמד את כולם שה' ציוה אותו לעזוב את הארץ הזאת והוא שמח לעשות את רצון ה'. "אבל לאן?" שואלים התלמידים. "אני לא יודע אבל מה שה' מצווה עושים מיד!" התלמידים כולם מופתעים ושואלים את אברם שאלות רבות נוספות: "אבל אולי הארץ שתגיע אליה לא תהיה ארץ טובה?" "אולי אנשי הארץ ילחמו בך?" "ואתה זקן והדרך קשה ומסוכנת?" אברם מסביר לכולם שמה שה' אומר עושים בלא שום שאלות, וגם אם זה קשה

²⁸ מדרש הנעלם תו"ש צ"ד

²⁹ מובא פה רעיון (בלי מקור) איך לצייר ולהסביר לילדים את הבטחון של אברם בקיום דבר ה' מול הקשיים הניצבים למולו. ולכן בחרנו לתאר את הבטחון בלי שום ספיקות מצד אחד (אצל אברם אבינו) ואת הקושי (בשאלות התלמידים).

³⁰ אפשר בהודמנות זו להרחיב איך בונים אהל.

מתגברים ועושים בשמחה, ולא כמי שכפו אותו לעשות ועושה באונס³¹. ומיד לאחר מכן אברם ממשיך בשמחה לפרק את האהלים ולהתכוון ליציאה. התלמידים אינם מתלבטים כלל מה הם יעשו בזמן שאברם יעזוב את הארץ, הם מחליטים כמובן שגם הם מצטרפים למסע - התלמיד הולך אחרי הרב!

אברם הולך עם שרי אשתו ולוקח איתו גם את לוט, בנו היתום של הרן, וכל התלמידים והתלמידות הולכים עמם גם כן, ובנוסף הם לוקחים את כל רכושם, הרכוש היה גדול מאוד, הרי ה' ברך את אברם אבינו הצדיק בכבשים, גמלים חמורים וכו' וכו' והם מעמיסים את הכל ומתחילים ללכת.

אברם ותלמידיו יוצאים בשיירה ארוכה - אברם עוד בהיותו בחרן, עוד לפני ציווי ה' שיעזוב את ארצו, חש שהוא צריך ללכת לארץ אחרת לארץ הקודש³². עכשיו, בדרך, גברה בודאי תשוקתו פי כמה וכל הזמן ציפה ויחל לזמן שיגיעו לארץ המיוחדת. השיירה מתקדמת ואברם בראשה, רוכב על חמור, שש ושמח בקיומו את צו קונו! אברך הולך ומתקדם עם השיירה עד שהיא מגיעה צמוד לא"י. בדרך אברם עבר בארצות שונות הוא הלך וראה כל מיני סוגים של אנשים בארם נהריים ובעוד מקומות, היה מקומות בהם ראה אנשים שסתם מתבטלים כל היום, כשעבר אברם ליד ארצם חשב לעצמו, בטח זאת לא הארץ הקדושה, ובאמת ה' לא אמר לאברם שום דבר והוא המשיך בדרכו. אברם המשיך לארץ שניה שם ראה אנשים שותים, משתכרים, אוכלים ועושים שטויות. אברם מרגיש שזאת גם איננה הארץ המיוחדת שה' מכוון אותו אליה והוא ממשיך ומתקדם. אברם אבינו מגיע אל קצה הארץ, אל צור הנמצאת בצפונה ושם הוא רואה ומרגיש שבאמת הארץ הזאת מאוד מיוחדת. אמנם האנשים שגרים בה רשעים, אך כנראה בזכות קדושת הארץ הזאת הם מתנהגים בצורה יפה, בשונה ממקומות אחרים, פה על אף רשעותם שהינם עובדי פסלים הם עובדים ועוסקים במלאכה ולא סתם מתבטלים, חורשים בזמן חרישה זורעים בזמן זריעה. אברם אבינו מייחל ומתפלל "הלואי יהא חלקי בארץ

³¹ מדרש תהילים קיב, תו"ש צג

³² העמק דבר יא, לא

הזאת". ארץ כזאת כשישכון בה עם של צדיקים בטוח תשפיע עליהם קדושה ומצוות והתנהגות טובה. ובאמת ה' בישר לאברם אבינו שזאת הארץ!³³

4. וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׁלֹם עַד אֵלוֹן מוֹרָה וְהַכְנַעֲנִי אָז בְּאֶרֶץ:
(יב, ו)

ברגע שאברם שמע את הבשורה שהוא עם שיירתו הגיעה לא"י, הוא מיד ירד מעל החמור והתחיל ללכת ברגליו על האדמה. משום קדושתה של א"י הוא רוצה לחוש את הקדושה ברגליים, ולכן הוא ילך בכל הדרך הארוכה שמכאן ואילך ברגליו ליד החמור³⁴. אברם הולך ומסתובב בארץ הולך ועובר ממקום למקום, הוא עובר ומסתובב, רוצה לראות טוב טוב מקרוב את כל השטח של המתנה הנפלאה שהקב"ה נתן לו³⁵.

באותו זמן גרו בארץ העמים הכנעניים, החיתיים ועוד עמים של גויים רשעים, והם רואים את אברם הולך ומסתובב ממקום למקום. הכנענים מתפלאים מי זה האיש הזה שהולך ומסתובב כל הזמן ממקום אחד למקום שני ושלישי? הם שואלים את אברם: "למה אתה מסתובב כאן ממקום אחד לשני?" ואברם עונה: "כי זאת הארץ שלי! ה' הבטיח לי אותה!" הכנענים הרשעים אומרים לעצמם הרי זאת הארץ שלנו, כנראה שהוא סתם זקן משונה, שאינו מבין שום דבר, הולך ומסתובב וחושב שהארץ שלו.³⁶ הארץ שלנו והיא תשאר שלנו לתמיד! ואם הוא ינסה, נראה אותו מצליח, אנחנו המונים והוא לבד עם כמה תלמידים...³⁷

כמובן שהם לא צדקו. מה שה' מבטיח ה' מקיים! ואם ה' אמר שהארץ הזאת של אברם, אע"פ שהוא רק אחד, והכנענים הם כל כך הרבה והם נולדו בארץ הזאת, אברם הוא זה שהארץ תהיה שלו.

³³ בר"ר לט, תו"ש קיג.

³⁴ תו"ש קא

³⁵ ילמדנו, תו"ש ק

³⁶ ילמדנו, תו"ש קז

³⁷ כדאי להוסיף ולשאול את הילדים: מה אתם אומרים ילדים של מי הארץ באמת? מי צדק? אתם מכירים היום כנענים בארץ שלנו? יש פה ילד שמכיר אולי כנעני אחד שגר פה? ויש פה מישהו שמכיר בנים של אברם אבינו שגרים בארץ הזאת?...

5. וַיֵּרָא יַקֹּק אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתְּהַאֲרֵץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם
מִזְבֵּחַ לַיקֹק הַנִּרְאָה אֵלָיו: (יב, ז)

ה' מבשר לאברם שיהיה לו זרע – שיוולדו לו ילדים, וזאת הארץ שתנתן לבניו, ואברם מרוב שמחתו על בשורה זו³⁸ רוצה להודות לה' ולכן בונה מזבח במקום שכס - אלון מורה, ומקריב קרבן ומודה לה' על שתי הבשורות הנפלאות הללו – על בשורת הבנים ועל הארץ הנפלאה והקדושה שזכה לה³⁹.

6. וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הַחֵרָה מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהֱלֶה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעִי
מִקֶּדֶם וַיִּבֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיקֹק וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יַקֹּק: (יב, ח)

אברם אבינו הולך ופונה דרומה. הוא מרגיש שהאיזור הדרומי יותר קדוש ולכן הוא מדרים עד שהוא מגיע אל מקום מרכזי הנמצא במקום המעבר בין שתי ערים גדולות בית אל והעי, שם אברם בוחר לקבוע את מקום אהלו. למה דווקא שם? מכיון ששם עוברים הרבה אנשים וכך מקווה אברם שיוכל להיטיב עמו, להכניסם לאהלו, לדבר עמו וללמדם תורה ומעשׂיט.⁴⁰

אברם מגיע למקום בו הוא רוצה להשתכן והוא מתחיל לבנות את האוהלים: דבר ראשון אברם בונה את האוהל של שרה⁴¹, שרה בודאי עייפה מהדרך וצריכה לנוח ואברם דואג לה ראשונה. ככה היא גם תוכל להיות יותר בצניעות בתוך האוהל כמו שראוי לה וכמו שהיא אוהבת, לאחר מכן אברם ממשיך ובונה את שאר האהלים לו ולתלמידים.

גם במקום הזה אברם בונה מזבח ומקריב קרבן להודות לה' שוב על בשורת הארץ. לאחר מכן אברם מתחיל לקרא ולפרסם את שם ה', ללמד

³⁸ ב"ר לו תו"ש קו

³⁹ רש"י

⁴⁰ מלבי"ם

⁴¹ ב"ר לט, תו"ש קב

את כולם שה' ברא את העולם.⁴² האהל של אברם נמצא באמצע הדרך במקום מרכזי ולכן הרבה מעוברי הדרכים עוצרים שם, נחים ורואים את טובו של אברם ולומדים ממנו תורה ומעש"ט.

7. וַיֵּסַע אַבְרָם הַלְלוֹךְ וְנִסְוֶע הַנְּגִבָה: (יב,ט)

אברם ממשיך ועובר ממקום למקום חונה כמה ימים, שבוע או חודש במקום אחד, ואח"כ עובר למקום שני, ובכל מקום הולך ומפרסם את מלכות ה' בעולם. וכל הדרך תמיד הוא מתקדם ממקום אחד למקום דרומי יותר וכן הלאה לכיוון נגבה - דרום. "מחקה והולך ומכוון כנגד בית המקדש"⁴³, אברהם בקדושתו מרגיש ששם, באיזור הדרומי יותר, המקום קדוש יותר ולכן הוא הולך ומדריס.⁴⁴

ג. הרעב והירידה למצרים (יב,י-יג,ד)

1. וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מֵעֲרֹמְהָ לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ:

(יב, י)

אברם כל כך שמח בארץ הנפלאה שה' נתן, איזו ארץ קיבל מהקב"ה, ארץ טובה עם הרים וגבעות, עמקים מלאים מרעה, ארץ יפה ומשובחת ולא רק שהיא טובה יותר מכל שאר הארצות אלא העיקר בה שהיא קדושה, איזו זכות לגור בארץ הזאת... הכל כל כך מצוין...

ופתאום התחיל רעב⁴⁵, לא יורד גשם מהשמיים, האנשים זורעים באדמה ומחכים לגשם שיצמיח את הזרעים כדי שיהיה מה לאכול אך לא יורד גשם, הזרעים נרקבים באדמה ומתקלקלים ולא צומח כלום, השדות

⁴² קרא בקול גדול (רמב"ן)

⁴³ ב"ר לט, (תו"ש קכז)

⁴⁴ כדאי להראות במפה את המקומות ולהסביר איך אברהם מדריס מצור (תו"ש קיג) לשכם, הלאה לבית אל והכל לכיוון ירושלים.

⁴⁵ המושג רעב בזמננו בו הכל נגיש ופתיר צריך הרבה הסברה והמחשבה לילדים כדי שייבינו את גודל הנסיון שהיה לאברם אבינו. חשוב להסביר גם את השוני מהיום, אין חנויות, אי אפשר להביא ממקום אחר.

ריקים אין שום אוכל, האדמה מבוקעת מרוב שהיא צמאה למים, רגבי האדמה יבשים וקשים, אין מה לאכול. הבהמות גם מתחילות לרזות ולהצטמק מרוב רעב. הרבה מהאנשים הכנענים עוזבים את הארץ "די נמאס לנו מהארץ הזאת!" הם אומרים, "נלך לארץ אחרת, ארץ שבה יש מעיינות ונהרות כל הזמן, לא כמו פה שהכל תלוי בגשם". הם אוספים את חפציהם, מפרקים את אוהליהם והולכים לארצות אחרות.

אך אברם אבינו משתדל בכל מאודו להישאר בארץ הקדושה הזאת. אי אפשר כמעט להשיג אוכל, רק לעשירים שיש להם אוכל במחסנים משנים קודמות יש פירות ותבואה ולכן האוכל מאוד יקר. הוא מוכר את הכבשים כדי שיהיה לו כסף לקנות אוכל. אברם אבינו משתדל מאוד מאוד להישאר בארץ כל עוד הדבר אפשרי.⁴⁶ ולמרות שהרעב כבד מאוד "לא היה רעב כמותו בעולם"⁴⁷, אברם אבינו ממשיך ומתאמץ בכל מאודו להצליח להחזיק מעמד הוא ותלמידיו למרות הרעב. רוב הבהמות כבר יבשו מזמן, נגמרו כל המים מהחורף שלפני שנה, אין שום אוכל, גם הבורות האחרונים שנשאר בהם מים כבר יבשו לגמרי. מורידים את הדלי בחבל לבור ושומעים רק את קול הדלי הנתקע באדמה היבשה, אין מים לשתות⁴⁸. אברם אבינו ממשיך ומנסה להישאר בארץ ואפילו כשנגמר לו הכסף וגם הבהמות למכירה אזלו, הוא הולך ומבקש הלוואות מאנשים שילוו לו כסף וברגע שיהיה לו הוא יחזיר⁴⁹.

אברם אבינו ממשיך ומנסה להישאר עוד, אך כבר אי אפשר, וכשאברם אבינו מבין שאין ברירה הוא מחליט ללכת לארץ אחרת. האם אברם עוזב את הארץ לגמרי? לא! ח"ו! הוא הולך רק באופן זמני, לגור שם - להיות כגר ולא להשתקע⁵⁰. האם הוא מואס בארץ? כמובן שלא. האם הוא מתלונן על המתנה שקיבל? בשום פנים ואופן. אברם אבינו עדיין בטוח שארץ ישראל היא הארץ הטובה ביותר והקדושה ביותר, בודאי שמה שהי

⁴⁶ העמק דבר

⁴⁷ תנחומא, תו"ש קלא

⁴⁸ אפשר לעשות הדגמה עם דלי וחבל ולהשמיע את קול הגעתו למים ואת קול הנקישה לאחר שהבור התרוקן - הילדים מאוד נהנים מהעניין.

⁴⁹ ראה בראשית רבה מ"א, תו"ש יג, ט

⁵⁰ תו"ש קלו, העמק דבר

נתן זה הדבר הטוב ביותר. אברם אבינו איננו מתחרט על כך שבא לארץ הזאת והוא בכלל אפילו לא מקפיד ולא מתעצב, מה שהי עושה הכל לטובה. הוא רק יורד לקצת זמן למצריים ומיד יחזור ברגע שיהיה אפשר⁵¹ 52.

2. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרֵי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה-נָא יוֹדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתֹּ-מְרֻאָה אַתָּה: וְהָיָה כִּי-יִרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתְךָ וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ יַחֲיוּ: אָמְרֵי-נָא אַחֲתִי אַתָּה לְמַעַן יִיטַב-לִי בְּעַבְדוֹךָ וְחַיְתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלֶךָ: (יב, יא-יג)

אברם ושרה יורדים למצרים. שרה הייתה אישה יפה מאוד, אחת מהנשים היפות בעולם⁵³. אברם מתכוון להיכנס למצריים והוא יודע שהמצרים מאוד רשעים - מה צריך לעשות בד"כ כשמגיעים אורחים? להכניס אותם לבית, להציע להם שתיה ואוכל, האורחים בודאי עייפים מהדרך. אבל מה עושים המצרים הרשעים כשמגיעים אנשים למצריים? דבר ראשון הם בודקים האם יש בין הנשים אישה יפה. הם לא מציעים אוכל, לא שתיה רק בודקים אולי יש אשה יפה שהם יכולים לקחת אותה לבית שלהם. ואם יש לאשה בעל מה יעשו המצרים? הרי הבעל רוצה שתישאר אתו במשפחה שלו? המצרים הרשעים הורגים את הבעל כדי שלא יתנגד ולוקחים את האשה.

אברם אבינו חשש מאוד שיהרגו אותו. אם יהרגו אותו שרה תהיה מאוד מסכנה לבד, וטוב מותה מחייה במצב כזה⁵⁴. ועוד שגם הוא וגם שרה רוצים שיתקיים דבר ה' שְׁיִנְלְדוּ להם ילדים ויצא מהם עם של צדיקים⁵⁵. לכן אברם מבקש משרה שלטובתה כדי שלא יהרגו את בעלה תאמר רק

⁵¹ בראשית רבה פרשה מ, תו"ש קלב

⁵² עם ילדים גדולים יותר אפשר להוסיף ולדבר על הנסיון שה' עשה לאברם אבינו ברעב, ועל מהות הנסיונות ועניינם בכלל.

⁵³ תנחומא, תו"ש ק"מ

⁵⁴ העמק דבר יב, יב "ואותך יחיו - הוא צרה לה כמו שאותי ימיתו, וברור שטוב היה לשרה המותה מחיים אם היו ממיתים את אברם אבינו"

⁵⁵ ראה תנחומא, תו"ש קנב

שהיא אחותו ולא תאמר שהיא אשתו. שרי הייתה גם אשתו של אברם וגם אחותו - פעם היו קוראים לקרובי משפחה גם בשם "אחים ואחיות" וכיון ששרה הייתה בת אחיו היא נחשבת אחותו⁵⁶, וכדי שהמצרים הרשעים לא יהרגו את אברם, ביקש ממנה אברם שתאמר רק שהיא אחותו וכך המצרים לא ידעו שהיא גם אשתו⁵⁷.

3. וַיְהִי כִּבּוֹא אַבְרָם מִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יִפְחָה הוּא מְאֹד: וַיֵּרָאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פְרַעֲה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פְּרַעֲה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרַעֲה: וְלֹא־אַבְרָם הֵיטִיב בְּעִבּוּרָהּ וַיְהִי־לּוֹ עֶאֱזָוֹבֶקֶר וְחַמְלִים וְעֵבְדִים וְשִׁפּוֹחֹת וְאַתְנֹת וְגַמְלִים: (יב, יד – טז)

אברם אבינו מגיע למצריים. הוא מאוד משתדל שהשוטרים הרשעים לא ישימו לב לשרה⁵⁸, אך המצרים הרשעים מיד שמים לב ורואים את שרה ואת יופיה⁵⁹. הם מסתכלים עליה ואומרים שאשה כזאת יפה הכי מתאים לקחת אותה שתהיה לאשה למלך. רשעות שכזאת! מדינה שבה המלך, הממונה על הסדר והמשטר, גונב נשים ע"י שוטרו וצבאו. השוטרים

⁵⁶ מדרש הגדול, תו"ש קמה

⁵⁷ בלשון התורה בפסוק יג ישנו קושי לכאורה: איך ייתכן שאברם מבקש משרי שתאמר שהיא אחותו והכל – "למען ייטב לי בעבורך" ורש"י כאן הוסיף ופירש: "יתנו לי מתנות"? וברד"ק פירש שאין הכוונה על טובת המתנות: "והטובה שלא יהרגו אותי, כי לא נתכון אברם שיעשו עמו טובה אחרת ואף על פי שאמר ולאברם הטיב בעבורה הוא לא נתכון לכך, חלילה לו שיתכבד בקלונה כי קלונה יהיה קלונה, והטובה היא שהטיב לו פרעה לא ישרה בעיניו" אמנם בספורנו משמע שכלל לא נתכוון שיקחו אותה לפרעה וזה היה רק תרגיל של אברם ושרי שפירש: "למען כשתאמרי שאת אחותי יקוה כל אחד מהם שאשיאך לו, ולא יחשוב שום אחד מהם להרגני, אבל "ייטיב לי" במהר ובמתן ... ובין כך חשב לצאת משם" וכ"כ המלבי"ם: "ובזה התחכם אברהם להמלט כי מי שירצה אותה לאשה יבקש בעדה מחיר גדול שאין בכח איש לתת לו. כי לא עלה על לבו שיבקש אותה המלך, ובוזה ימלט את נפשו ואת נפשה" ובהעמק דבר הוסיף ופירש שהטובה שתבא לאברם הינה בעצם טובת שרי "למען ייטב לי בעבורך – פי' בעבור שיהיה טובתך. כי בהיות טוב לי אשתדל בעת מצוא להצילך מעוון משא"כ כשאמות מי ישתדל בשבילך?" וע"פ דבריו ביארנו למעלה.

⁵⁸ ראה רש"י. בפירושו בכונה נמנענו מלהביא את המדרש שהחביא אותה בקופסה, מכיון שהדבר עלול להסיט ולרכז את הילדים יותר בתחום המותח שבסיפור במקום בעיקר – פשט סיפור התורה והמסרים העולים ממנו.

⁵⁹ "שהכל סוכין ביופיה" (ספרי במדבר כד.) שרה הייתה אחת מארבע נשים יפות בעולם (מגילה טו)

מבררים מיד ושואלים את שרה: "מה הקשר בינך לבין אברם?"⁶⁰ ושרה עונה, כפי שסיכמה עם אברם, שהיא אחותו. ובזכות תשובתה השוטרים לא הורגים אותו, אלא רק לוקחים אותה אל המלך.

המלך גר בארמון מפואר, יש בו המון כסף וזהב, עכשיו שרה תהיה אשת המלך - אשה מאוד עשירה, היא תוכל לעשות מה שהיא רוצה, יהיו לה משרתים שידאגו לה ויתנו לה כל מה שרק תבקש. מה אתם אומרים האם שרה שמחה? בוודאי שלא! עדיף לשרי להיות בבית פשוט, באוהל, בלי שום דבר ולהיות אשה של איש צדיק כמו אברם אבינו, ולא להיות עם פרעה הרשע. אך לשרה אין ברירה והיא נלקחת "בעל כרחה ושלא בטובתה"⁶¹.

אברם אבינו כל כך מצטער בצער אשתו והוא בוכה ומתפלל לה' שאשתו תשוב לביתה ולהיות בצניעותה, וגם שרי מתפללת בוכה וצועקת מקירות ליבה אל ה', מתחננת שלא תהיה אשתו של הרשע הזה שתזכה לצאת מהארמון הזה ושתתקיים על ידה ההבטחה שהבטיח הקב"ה שילדו להם ילדים, שמהם יצא העם של הצדיקים שילמדו את כל העולם שה' הוא המלך של העולם.⁶³

פרעה הרשע לוקח את שרה לביתו, לא אכפת לו בכלל מכך ששרה עצובה, הוא הרי רגיל לקחת נשים בעל כרחו. פרעה נותן לאברם בתור אח של שרי הרבה מתנות: צאן, בקר וחמורים, עבדים ושפחות ואתונות וגמלים. אברם ושרי למרות שהם קיבלו הרבה דברים הם בכלל לא שמחים

⁶⁰ עדיף לומר את נוסח השאלה באופן שכתבנו ולא בנוסח "מי הבעל שלך?" "הוא בעלך?" וכדו'. מכיון שבשאלה כזאת יוצא שאנו מעוררים שאלה מיותרת אצל הילדים ששרה אמרה: "לא הוא אחי" ושיקרה לכאו'.

⁶¹ אגדת אסתר קז, תו"ש קנז

⁶² כדאי להזהר כשמספרים את הסיפור (במיוחד בגיל הרך) לא לספר אותו בצורה מדי מפחידה. אם רואים בכל אופן שיש ילד שמפחד אפשר לומר לו שלא ידאג שבסוף הכל הסתדר לטובה.

⁶³ "כיון שראה אברהם כך התחיל בוכה ומתפלל לפני הקב"ה ואומר: רבש"ע זו היא בטחוני שבטחתי בכך ועכשיו עשה למען רחמיך וחסידיך ואל תביישני מסברי. ואף שרה צווחת ואומרת רבש"ע אני לא הייתי יודעת כלום, אלא כיון שאמר לי שאמרת לו לך לך האמנתי לדבריך ועכשיו נשארתי יחידה מאבי ומאמי ומבעלי ובא רשע זה ויתעולל בי? עשה למען שמך הגדול ולמען בטחוני בדבריך!" תנחומא לך ה', תו"ש קנב

בהם⁶⁴, הם עצובים ומתפללים לה' שיציל את שרי. וה', כמובן, נענה לתפילתם - תפילת הצדיקים. מי שהוא צדיק שעושה מעשים טובים ולומד תורה ה' שומע את תפילתו!

4. וַיִּנְגַע יְקֹוֹק אֶת־פְּרַעֲהַ נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דִּבְרֵי שָׂרֵי אִשְׁתֵּי אַבְרָם: וַיִּקְרָא פְּרַעֲהַ לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ: וַיַּעַז עָלָיו פְּרַעֲהַ אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֵׁר־לוֹ: (יב, יז-כ)

בלילה פרעה הלך לישון. שרי המסכנה עדיין נמצאת בארמון של פרעה ומתפללת, ופתאום פרעה מתחיל להרגיש שיש לו פצעים בכל הגוף - צרעת, ה' עשה נס והגוף של פרעה התמלא בפצעים עם מוגלה. ולא רק פרעה לקה בצרעת אלא גם כל ביתו כולם כולם מלאים בפצעים. וכשראו כולם שהצרעת פגעה בכולם חוץ משרי, הבינו שהכל קרה בגלל ששרי נלקחה לבית פרעה, וכנראה שהיא לא רק אחותו של אברם אלא גם אשתו.

פרעה מתעורר בבוקר מוקדם, ומיד קורא לאברם ואומר לו שיקח את שרה אשתו ויצא מהר ממצרים עם כל הרכוש שקיבל. מדוע? הוא ידע שהמצרים הרשעים כאלו רשעים שאפילו אחרי הנגעים שקרו לפרעה בלילה, עדיין יכול להיות שמישהו ירצה לחטוף את שרי ולקחתה בתור אשה. ולכן פרעה מצווה על אברם שיצא מהר ממצרים⁶⁵, ופרעה אף שולח שומרים לשמרו בדרך⁶⁶ ע"מ שלא יפגעו באשתו וברכושו.

⁶⁴ אפשר להוסיף לילדים ולומר להם שבהמשך (בסוף פרשת חיי שרה, כה, ו ברש"י) נלמד שאברם בכלל לא נהנה ממתנות אלו, אלא אחרי הרבה שנים העביר את כולן לאחרים, מכיון שלא רצה להנות ממתנת אדם רשע.

⁶⁵ תו"ש קפג

⁶⁶ רש"י

5. וַיֵּלֶךְ אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלוֹט עָמוּ הַנִּגְבָּה:
וַאֲבָרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֵה בְכֶסֶף וּבַזָּהָב: וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית-אֵל
עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֶהְלֵה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי: אֶל-מָקוֹם
הַמְזֻבָּח אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְקֹוֹק: (יג, א –
ד)

אברם עולה ממצרים לא"י. מי שבא לא"י תמיד זה נקרא שהוא עולה, גם אם הדרך שהוא הולך בה הינה בעצם ירידה, לא"י תמיד עולים! מדוע? מכיון שכשהולכים למקום קדוש זה נחשב עליה, שהרי קודם היו במקום פחות קדוש ועכשיו יותר קדוש. "מגיד שא"י בגובהו של עולם."⁶⁷ וכשאברם עולה, גם לוט עולה עמו וחוזר עם כל השיירה לארץ ישראל. אברם אבינו בצידקותו כל הזמן ממשיך לדאוג ללוט היתום, גם מבחינה כלכלית הוא דואג לו לכל צרכיו להגדיל את נכסיו, ובעיקר הוא דואג לו שילמד ממעשיו ויתחבר לדרך של מעשים טובים ומצוות.⁶⁸ אברם אבינו חוזר בחזרה לא"י ובדרכו חזרה הדבר ראשון שהוא עושה הוא החזרת ההלוואות שלוה קודם, בדרך כשיצא ממצרים, עכשיו כשהוא חוזר ממצריים ויש לו ב"ה כסף, הוא חוזר בזריזות אל אותם אנשים שהלוו לו כסף ומחזיר אותו אליהם⁶⁹, קודם כל חשוב לאברם אבינו לא להישאר חייב, אחרי שהוא יגמור להחזיר את החובות הוא יוכל להתפנות לעשיית דברים נוספים.

אברם אבינו הולך בחזרה לכיוון בית אל, המקום ממנו יצא, הוא חש בפעם הקודמת שהיה שם שהמקום קדוש⁷⁰ והוא חוזר בדיוק בדרך בה יצא, עובר באותם מקומות וחונה באותם חניות. למה? כדי שלא תגרם ח"ו פגיעה למקומות האלו, שאם אברם לא יכנס שוב לאותו מקום שהיה

⁶⁷ מדרש הגדול, תו"ש א

⁶⁸ העמק דבר

⁶⁹ בראשית רבה מא, תו"ש ט

⁷⁰ העמק דבר יג, א

בו קודם, יאמרו האנשים שכנראה לא היה טוב לאברם במקום הזה ולכן הוא לא חוזר דרך שם ואנשים יפסיקו להגיע לאותו מקום. ואברם כל כך נזהר ח"ו שלא לפגוע בשום אדם ולכן הוא חוזר בדיוק לפי מסעותיו הראשונים⁷¹.

אברם מגיע בחזרה עד מקום אהלו הראשון בין בית אל ובין העי, מקים את האוהל בין אותן שתי עיירות גדולות ושוב חוזר לתפקידו לפרסם ולקרא בשם ה' וללמד את כל האנשים שה' הוא בורא העולם ומנהיגו.

ד. פרידת לוט מאברם (יג, ה-ג)

1. וְגַם לְלוֹט חֶהְלֵךְ אֶת־אֲבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֶהְלִים: וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשֵׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשֵׁבֶת יַחְדָּו: (יג, ה-ו)

אברם אבינו, בזכות צדקותו, נתברך בהרבה מאד מקנה – כבשים ועיזים, חמורים וגמלים, פרות ושוורים. ברכת ה' היא תעשיר, ה' מברך את הצדיקים בעושר בצאן ובקר לרוב. וה' לא מברך רק את הצדיקים אלא אף את הקרובים לצדיקים אלו שדבקים בהם "אשריהם לצדיקים ולדובקיהם"⁷² ולכן לוט שנדבק באברם ולומד מעט מדרכיו, זוכה גם הוא שצאנו מתברך ומתעצם⁷³ - "מי גרם שהיתה לו (ללוט) זאת? הליכתו עם אברם"⁷⁴.

למרות⁷⁵ שלוט קיבל את כל אשר לו בזכות התחברותו לאברם, הוא החל לשנות את דרכו. הזמן עובר, לוט מתבגר וגדל, והתנהגותו של לוט כבר

⁷¹ ערכין טז; תו"ש ח

⁷² תנ"י, תו"ש טו

⁷³ "ההולך את אברם – להודיע כי בזכות אברם היתה לו הטובה ההיא לפי שהיה הולך איתו ונשמע אליו" (רד"ק).

⁷⁴ רש"י. "לא דיין לצדיקים שזוכין לעצמן, אלא שמזכין גם לאחרים הנדבקין עמהם." (פסיקתא זוטריתא)

⁷⁵ "וגם ללוט מצד שהלך את אברם היה לו צאן ובקר ורכוש בפ"ע בזכות אברהם, ובכ"ז לא שם זאת על לבו כמו שיבאר" (מלבי"ם)

איננה בדיוק כמו שצריך להיות. אברם אבינו משתדל להמשיך ולקרב את לוט למרות שהוא נוהג בכל מיני דברים בצורה שאיננה ראויה, אולי יחזור בתשובה ויחזור להתנהג כראוי. אברם לא רצה לומר ללוט להפרד מעמו⁷⁶, הוא רוצה להמשיך ולהיות אתו ביחד, ולכן הוא מנסה כמה שיותר לסלוח ולהבליג ומקוה שבסוף הכל יסתדר, אך עם הזמן הולך ומתברר שהשינוי שלוט עבר גדול מדי, ובגלל השוני הגדול שנהיה בין דרכו של אברם אבינו לדרכו של לוט שניהם הרגישו שאינם יכולים להשאר קרובים זה לזה, והקירבה רק גורמת להם כל הזמן למריבות, הם הרגישו כאילו הארץ כבר קטנה מדי בשביל המרעה של שניהם⁷⁷. הפסוקים הבאים ממשיכים ומתארים את המריבות שנגרמו בין רועי אברם ורועי לוט:

2. וַיְהִי־רִיב בֵּין רְעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רְעֵי מִקְנֵה־לוֹט וַהֲכַנְעֵנִי וַהֲפָרְזֵי
אֲזַ יֵשֵׁב בְּאַרְצָךְ: ⁷⁸ (יג,ז)

לאברם אבינו יש ב"ה הרבה כבשים ועיזים. בשביל מה אנשים רוצים כבשים ועיזים⁷⁹? בשביל שיוכלו לקבל מהם חלב כל יום, ולפעמים יש שמגדלים בשביל לשחוט אותם בסוף ולאכול או למכור את הבשר. כדי

⁷⁶ העמק דבר ו'

⁷⁷ "ולא נשא אותם הארץ, וזה היה משני טעמים: א] כי היה רכושם רב וצר להם המקום ב] ולא יכלו לשבת יחדו, כי לוט התחיל להתפרד מדעות אברהם וממנהגיו, וזה עורר שנאה ביניהם בלב, וכמ"ש שנאה תעורר מדנים, כי האחים והקרובים ימחלו זל"ז על נזקי שכנים ולא ירע בעיניהם זב"ז, רק אם יש שנאה ביניהם תצמיח ריב ומדון, וכן היה פה שע"י שנעשה קצת שנאה ביניהם צר להם המקום והקפידו זע"ז" (מלבי"ם יג,ו)

⁷⁸ הסיפור לקמן מעובד ע"פ היסוד בב"ר מא, תו"ש כ'

⁷⁹ בכדי שהילדים יפנימו יותר את המשמעות של הריחוק מהגזל אצל אברהם אבינו, חשוב שיבינו כמה משמעותי עניין המרעה לכבשים ולרווח המבוקש מהם. אני לפעמים פותח, עוד לפני התחלת הלימוד, בסיפור הקדמה (מעשה שראיתי) כבעל מרעה שבא לדין תורה בבית הדין של הרב זלמן נחמיה גולדברג (הגרז"נ) נגד רועה שכיר שלו שלא הוציא את הכבשים כראוי בזמן, ובמקום הנכון, למרעה וגרם למיעוט החלב. הרועה הסביר לגרז"ן בהרחבה את דרך הטיפול בצאן, בכדי שידע ויבין את המשמעות של הדבר.

שיהיה להם הרבה חלב ובשר טוב חייבים להוציא את הכבשים למרעה כל יום בבוקר מוקדם, ולקראת השקיעה. בכל פעם צריך להסתובב עמם כמה שעות. הכבשים מסתובבות, נהנות מהחופש, אוכלות מהשיחים הירוקים, מהעצים, מהדשא ומכל מה שהן רואות וכך הן הולכות ומשתבחות.

העיזים והכבשים של אברם אבינו ודאי גם צריכות להשתבח ולכן יש לאברם הרבה רועים שהם משגיחים על העדרים הגדולים של הכבשים. לפני שהרועים התחילו לעבוד אצל אברם אבינו כרועים, אברם אבינו אסף את כל הרועים בכדי להסביר להם איך רועים. אתם יודעים מה אברם אבינו לימד אותם? דבר ראשון הוא הראה להם את הזמם⁸⁰ - כיסוי ששמים על פי הכבשים כדי שלא יוכלו לאכול.

כל הרועים מאוד התפלאו, ככה אברם אבינו מלמד אותנו על המרעה?? הרי אנחנו צריכים לדאוג לכבשים שיאכלו ולא שיסגרו את פיהם!! אברם אבינו שראה את פניהם התמהות, הסביר להם מיד שכשהולכים לרעות דבר ראשון צריך לדעת איפה לא רועים! צריכים להסתכל היטב היטב שהכבשים אוכלות אך ורק ממקום שלא שייך לאף אחד! אם הכבשים יאכלו משדה שמישהו חרש וזרע בה, מלפפונים למשל, בעל השדה מאוד יצטער, זה ממש גזל! אנחנו צריכים להיות אחראים על הבהמות שלנו שלא יאכלו מדברים שלא שלנו!! ולכן אם אתם עוברים עם הצאן בשדות כאלו, שמים לכבשים את הזמם, ורק אחרי שעוברים את השדות הללו, פותחים אותם.

הרועים שאלו: אז מאיפה נביא אוכל לכבשים, איפה הם ירעו? אברם אבינו ענה: תלכו איתם למקומות רחוקים, פה בשטח הקרוב ישנם שדות של אנשים, אך רחוק יותר ישנם הרים ועמקים ששם העשבים והעצים הפקר - לא שייכים לאף אחד, משם תאכילו אותם.

אחד הרועים שאל: אבל ככה הכבשים מאוד יתעייפו, עד שהם יגיעו למקומות האלו זו דרך ארוכה, וכשהכבשים יגיעו לשם הן כבר יהיו חלשות ולא יוכלו לאכול הרבה ולא יהיה להם הרבה חלב והרבה בשר?

⁸⁰ אפשר להמחיש לילדים ולהביא זמם לדוגמא - אפשר אמיתי, או אפשר מקופסת רשת של פטריות או תותים, או להכין משק של תפוחי אדמה.

וגם מה שהן יאכלו הן יפסידו בדרך חזרה. אברם ענה לרועים: שודאי שאנחנו רוצים שהכבשים ישמינו ויניבו הרבה חלב, אבל זה לא הדבר הכי חשוב, הכי חשוב, דבר ראשון, שלא ניקח ח"ו שום דבר שלא שלנו, שלא נגזול. עדיף שיהיה קצת חלב ולא נגזול מאשר הרבה וח"ו נצטרך בשביל זה לגזול!

אברם אבינו שאל את הרועים אם יש להם עוד שאלות. אחד הרועים הצביע ושאל: "אבל אברם אבינו, אני לא מבין, הרי ה' הבטיח לך את כל הארץ, הכל פה שלך אז למה שלא ניקח מהשדות של האנשים הכנענים והפריזיים הרי הם גם שייכים לך באמת!! הרי מה שה' מבטיח ה' מקיים והכל שייך לך באמת!!"

אברם ענה שאכן ודאי מה שה' מבטיח ה' מקיים והארץ הזאת תהיה שלי ובני שיוולדו בעז"ה יזכו בארץ, אך עתה עדיין לא קיבלתי אותה, ה' רק הבטיח לי שאקבל אותה ולכן לבינתיים השדות לא שייכים לי⁸¹.

הרועים של אברם אבינו משתדלים, כמובן, להיות צדיקים כמוהו והם יוצאים למרעה בדיוק כמו שאברם לימד אותם, עוד לפני שהם פותחים את הדיר הם זוממים את כל הכבשים, לאחר מכן הם פותחים את השער ומתחילים ללכת. בהתחלה הם רואים, למשל, שדה של עגבניות, השדה נראית חרושה ומסודרת. זה הפקר? ודאי שלא! רואים שזה של מישהו שחרש וזרע והשקה. הרועים כמובן משאירים את הכבשים זמומים וממשיכים ללכת הלאה. הם עוברים בשדה נוספת - מטע זיתים, גם שדה זו לא נראית הפקר, וכמובן שגם מפה הם לא יקחו. רק אחרי דרך ארוכה⁸² הם מגיעים למקום בו הם רואים שיחים שגדלים פרא, פה זה ודאי הפקר, אומרים הרועים זה לזה, ופותחים את הזממים ונותנים לכבשים לרעות באופן חופשי.

⁸¹ כדאי להוסיף לילדים דוגמא - שאם אבא מבטיח לבן שלו שמחר יתן לו סוכריה, והוא שם את הסוכריה על המדף עכשיו, האם מותר לבן שלו לקחת? ודאי שלא! עד אבא לא נותן לו ממש זה לא שלו, וכך גם פה.

⁸² אפשר להוסיף ולספר לילדים על שדות שונות: אחת עם גדר - האם זה הפקר?, שניה בלי גדר אך עם שלט ישן - האם זה הפקר? ובשלישית הרועים מגיעים לשדה לא כל כך מסודרת בלי גדר ובלי שלט, הרועים כבר חושבים להתחיל לפתוח, אך רועה אחד זועק פתאום: "עיצרו! עיצרו! שימו לב יש שם דחליל בקצהו!" וכל הרועים שמחים כל כך שזכו לא להיכשל בגזל.

לפני שהרועים מתחילים לחזור את כל הדרך הארוכה הם מקפידים שוב לשים לכל הכבשים את הזמם ורק אחרי שהם בודקים שכל הכבשים זמומים הם מתחילים לחזור⁸³.

הם הולכים בשמחה עם הצאן, הדרך חזור ארוכה, ופתאום באמצע הדרך סמוך למטע של עצי הזית הם נפגשים ברועים של לוט. גם ללוט כמו לאברם יש הרבה כבשים והרבה רועים, בזכות מי הוא זכה להם? בזכות אברם כמובן.

הרועים של אברם אבינו מאוד התפלאו כשהם ראו את העדרים של לוט - הכבשים כולם בלי זמם מסתובבות בין עצי הזית, אוכלות ומחסלות את כל החלק התחתון של העצים. כל מקום שהכבשים מגיעות לגובה שלו - אכול, אין עלים, אין זיתים, רק ענפים יבשים.

רועי אברם העירו מיד לרועי לוט "תעצרו את הכבשים שלכם מיד! הרי זה גזל!" אך הרועים של לוט, לא רק שלא עצרו אותם אלא הוסיפו וענו להם: "מותר לנו לקחת מהשדות, הרי אנחנו קרובים של אברם והארץ שלו ואין לו ילדים, אז בסוף כשאברם ימות הארץ תהיה של לוט, ולכן מותר לנו לאכול מפירותיה".

מה אתם אומרים ילדים - האם מותר כבר עכשיו לאכול? האם הארץ כבר שייכת לאברם? ובכלל האם זה נכון שבסוף לוט יירש את אברם והארץ תהיה של לוט? הרי ה' הבטיח לאברם שיוולד לו בן, בעז"ה יוולדו לאברם ילדים והארץ תהיה שלהם ולא של לוט!?

רועי אברם ניסו להסביר לרועי לוט, אך רועי לוט לא הקשיבו, וכך התחילו רועי אברם ורועי לוט לריב כל הזמן ולהתווכח, אלו אומרים שזה גזל ואלו אומרים שזה לא נקרא לגזול. והמריבה הלכה וגדלה עד כדי כך שכבר התחיל להתפרסם שישנה מריבה בין רועי לוט לרועי אברם.

⁸³ אפשר לעשות הצגה עם הילדים: חלק מהילדים יהיו הרועים והשאר הכבשים. לפני היציאה למרעה שמים על כל הפיות זמם, בודקים שלא שכחו אף אחד ורק אח"כ יוצאים מהדיר (תוך כדי בדיקה חוזרת). עוברים בשדות של אנשים ורק בסוף פותחים וכשחוזרים שוב שמים את הזמם.

3. וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-נָא תְּחִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ: הֲלֹא כָּל-הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָד נָא מֵעַלִּי אִם-הִשְׁמָאל וְאִימָנָה וְאִם-הִימִין וְאִם-הִימִין וְאִם-הִימִין: וַיִּשְׂא-לוֹט אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-כָּל-כֶּפֶר הַיַּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָה לְפָנָיו שַׁחַת יְקוֹק אֶת-סֹדֶם וְאֶת-עַמּוֹרָה כְּגַזְיָקוֹק כְּאֶרֶץ מְעָרִים בְּאַבְהָה עָעַר: וַיִּבְחַר-לוֹ לוֹט אֶת כָּל-כֶּפֶר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לוֹט מִקָּדֶם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחָיו: אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאֱהֵל עַד-סֹדֶם: וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם רְעִים וְחַטָּאִים לִיקוֹק מְאֹד: (יג, ח-יג)

אברם אבינו מאוד לא רצה שתהא מריבה, בינו ורועיו, לאנשים אחרים. במיוחד אברם אבינו חשש שאם הגויים הרשעים שעובדים ע"ז ומשתחווים לפסלים יראו שרועיו של אברם רבים, הם יתחילו לומר שהתורה שאברם מלמד היא תורה לא טובה, שהרי היא גורמת למריבה⁸⁴. ואולי אפילו יחשבו שהתורה אומרת שצריך לריב, והרי הדבר בדיוק הפוך התורה עושה שיהיה שלום בין אחד לשני. לכן אברם אבינו החליט שאין ברירה, בכדי שהמריבה לא תתגבר חייבים להיפרד. שאף אחד לא יטעה! - התורה גורמת לאהוב אחד את השני ולא לריב.

אברם מחליט להפרד מלוט, ואע"פ שהוא נפרד ממנו הוא לא שונא אותו, הוא עדיין דואג לו ומקווה שבסוף לוט יחזור בתשובה. כולנו יודעים שכל הארץ שייכת לאברם אבינו, הרי ה' הבטיח לו אותה, הוא יכול היה לומר ללוט שילך לארץ אחרת לגמרי וככה תפסיק המריבה, אך אברם אבינו מוכן לוותר ע"מ שלא לריב, והוא אומר ללוט שהוא יכול להשאר בארץ והוא יבחר איזה מקום שהוא רוצה, ואברם ילך לצד אחר של הארץ הקדושה.

אברם אבינו העלה את לוט למקום גבוה שממנו אפשר לראות את כל חלקי הארץ. הוא הראה ללוט את הארץ ואמר לו: "תבחר לאן שאתה

⁸⁴ העמק דבר

רוצה – תלך, ואני אלך לצד השני, אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמיאילה.”

למה אברם אמר ללוט שהוא יכול לבחור רק את הצדדים ימין ושמאל – דהיינו צפון ודרום, ולא גם קדימה ואחורה - למערב ולמזרח?⁸⁵ משום שהוא לא רצה שלוט ילך לעיר סדום שנמצאת במזרח⁸⁶, עיר שדיירה הינם רשעים. ”רשעים בין אדם למקום ובין אדם לחבירו”⁸⁷.

אברם אבינו קיוה מאוד שלוט יבחר באחד משני הצדדים האלו, ולכן הוא הציע לו ללכת רק לכיוונם, אך לוט בחר ללכת דוקא קדימה- למזרח, לסדום. למה לוט בחר בסדום? הוא הסתכל על העיר סדום הוא ראה איך שכל האיזור של העיר פורח, ארץ עמוסה בנחלים, באילנות ובצמחים. אתם יודעים ילדים שאע”פ שהארץ שם היתה באמת מאוד משובחת, אך זה לא שווה שום דבר מכיון שהאנשים שם רשעים. מה שווה כל העושר והרווחים שבעולם, אם בסוף הוא עלול ללמוד מהדרכים של הרשעים שגרים שם? אבל לוט הסתכל רק על המרעה המשובח שיהיה לו ולא אכפת לו בכלל לגור ליד שכנים רשעים והוא בוחר את סדום.

אברם אבינו מאוד מצטער על כך, ומבקש מלוט שאע”פ שהוא נפרד ממנו ימשיך להתנהג בדרכים הישרות והנכונות שלמד בביתו⁸⁸. ואברם באהבתו הגדולה ללוט, מוסיף ואומר לו, מתוך תקוה שיזכה לחזור בתשובה בעז”ה, שגם כשיהיה במקום הזה, הם לא יתרחקו לגמרי זה מזה אלא יהיו קצת קרובים, ואם לוט יצטרך עזרה אברם ישמח לבא ולעזור לו⁸⁹. אך למרות כל האהבה והבקשות של אברם מלוט, לוט בפרידתו מאברם והליכתו לעיר סדום נדבק לגמרי בשכניו הרשעים, ונפרד מאברם אבינו ומדרכיו כמעט לגמרי⁹⁰.

⁸⁵ ראה ספורנו יא'

⁸⁶ ראה שפתי חכמים

⁸⁷ מלבי”ם יג, יג

⁸⁸ תורת משה ט'

⁸⁹ רש”י, מלבי”ם יג, ט

⁹⁰ תו”ש נד

4. וַיִּקְוֶה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּרֶד-לוֹט מֵעֵמוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם עֵצְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיֹּמַח: כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ
אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנָּה וּלְזָרְעֶךָ עַד-עוֹלָם: וְשָׂמְתִי אֶת-זָרְעֶךָ כְּעֵפֶר
הָאָרֶץ אֲשֶׁר | אִם-יִוְכַל אִישׁ לְמַנּוֹת אֶת-עֵפֶר הָאָרֶץ גַּם-זָרְעֶךָ יִמְנָה: קוֹם
הִתְחַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנָּה: וַיֵּאֱהֶל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב
בְּאֵלֶי מִמְּרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיְבֹ-שֶׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (יג, יד-יח)

"וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט" – מאז שלוט החל להרשיע אברם
אבינו לא קיבל נבואות מה', ה' לא דיבר עם אברם בגלל שהיה בקרבתו
אדם שאיננו מספיק צדיק, ועכשיו אחרי שלוט נפרד מאברם ה' חוזר
לדבר עם אברם.

בנבואה הראשונה אחרי פרידתו של לוט ה' חוזר ומבטיח לאברם שהוא
ירש את הארץ. ה' אומר לאברם להסתכל לכל הכיוונים שמסביבו, גם
לכיוון שלוט בחר⁹¹, וה' אומר לאברם שכל החלקים כולם עדיין שייכים
לו ולזרעו - לך אתננה ולזרעך עד עולם! ה' גם מוסיף ומבטיח לאברם שוב
שיהיו לו ילדים, אברם כבר זקן מאוד ואין לו עדיין ילדים אך ה' מבטיח
לו שלא רק שיהיה לו ילדים אלא שיהיו לו המון ילדים - כמו עפר הארץ.
שכמו שאת הגרגרים של האדמה א"א לספור כך גם מספר ילדיו של
אברם אבינו, יהיה כל כך גדול, שלא יספרו מרוב. וה' מצוה את אברם
אבינו שילך ויסתובב בארץ על מנת להראות לכולם שהארץ הזאת שייכת
לו. ועל ידי שהוא יעבור מסביב כל הארץ על כל גבוליה סביב תחשב הארץ
שלו⁹² (כמו אדם שקונה שדה חדשה ומראה לכולם שהיא מעכשיו
בבעלותו ע"י שהוא הולך על כל הגבולות שלה).

אברם אבינו כמובן האמין בכל לבו להבטחת ה' ומיד קיים את דברו:
הסתובב סביב כל גבולות הארץ, ממקום אחד למשנהו, בצפון, במערב,

⁹¹ תורת משה

⁹² רמב"ן יז

בדרום ובמזרח, עד שהגיע לחברון. שם קבע את מקומו באופן קבוע⁹³ ובנה שם מזבח להקרבת קרבנות לה'.

ה. מלחמת ארבעת המלכים (פרק י"ד)

הדגשים בפרק: מסירות הנפש של אברם למען לוט⁹⁴, גבורתו של אברם אבינו (בזכות צידקותו), המסירות של אברם הינה "לשמה" ולא לשם שום רווח.

1. ויהי בימי אמרפל מלך-שנער אריזף מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים: עשו מלחמה את-ברע מלך סדם ואת-ברשע מלך עמרה שנאבו מלך אדמה ושמאבל מלך עבוים ומלך בלע היא-צער: כל-אלה חברו אל-עמק השדים הוא ים המלח: שתים עשרה שנה עבדו את-כדרלעמר ושלש-עשרה שנה מרדו: ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויכו את רפאים בעשתרת קרנים ואת-הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים: ואת-חורי בהררם שעיר עד איל פארן אשר על-המדבר: וישבו ויבאו אל-עין משפט הוא קדש ויכו את-כל-שדה העמלקי וגם את-האמרי הישב בחצצן תמר: (יד, א-ז)

⁹³ העמק דבר יח

⁹⁴ "ונכתב זה הספור בתורה להודיע יושר לבב אברם עם האל בוטח בו בכל לב, כי במעט אנשים רדף אחר ארבעה מלכים, להודיע כי ראוי לאדם למסור עצמו למקום סכנה להציל קרובו כמו שעשה אברהם אבינו" (רד"ק יד, א)

הסיפור שבא בעניין ארבעה מלכים וחמשה לעוררנו על מדה טובה, המקרב קרוביו אפילו שאינם מהוגנים, שהרי תמצא שאברהם גידל את לוט ונתעשר בגללו. כמו שהעיד הכתוב וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר, ופירש"י מי גרם ללוט הילוכו עם אברהם. וכשאמר לו אברהם הפרד נא מעלי, ונתן לו ברירה מן הנכון שהיה לו לומר לאברם תברור אתה מימין או משמאל, ולא עשה כ"א בירר לו הטוב בעינו. והנה נמצא בהוה מבני אדם שהיו מסלקים [עצמן] ממנו לעת דחקו ובפרט כי נשתנה לגריעותא שנקרא רשע, מ"מ משלימות אברהם לא העלים עין מקרוביו בעת צרכם ומסר נפשו לרדוף אחרי המלכים באוכלסין מועטין. ונלמוד ממנו שלא להעלים איש את עינו משאר בשרו לעת צרתו, והיא מצוה גדולה ומדה טובה... (משיבת נפש יד, א)

התורה מספרת⁹⁵ על מה שקרה בעיר סדום ובסביבתה באותם השנים: באיזור של סדום היו חמשה מלכים חזקים מאוד - ברע מלך סדום, ברשע מלך עמורה, שנאב מלך אדמה, שמאבר מלך צבויים ומלך בלע. הם היו מלכים כל כך גדולים וחזקים שהם אפילו כבשו הרבה מדינות וכל אנשי המדינות היו עבדים שלהם⁹⁶. אבל למרות כל החוזק והגבורה של חמשת המלכים האלו, כדרלעומר, שהיה מלך עוד יותר חזק וגיבור, כבש אותם ונהיה המחליט עליהם. הוא החליט שהם צריכים לעבוד בשבילו ולשלם לו כסף, וכך מדי שנה בשנה כל חמשת המלכים האלה עם אנשי מדינתם היו משלמים מיסים לכדרלעומר.

שתיים עשרה שנה עברו, וכל השנים הללו חמשת המלכים עבדו בשבילו ונתנו לו כל פעם חלק מהתבואה שגידלו. אך כשעברו כל כך הרבה שנים וכבר נמאס להם לעבוד ולתת מעבודתם לכדרלעומר, החליטו אנשי סדום ושאר הערים למרוד (להפסיק להיות עבדים שלו) בכדרלעומר. וכך משך שלש עשרה שנים הם הפסיקו לעשות את מה שהוא דרש מהם, לא הביאו לו מיסים ולא קיימו את שאר דרישותיו. בשנים האלו הם גם התחזקו מאוד וכבשו עוד מדינות ועמים והתכוננו לבואם של ארבעת המלכים שבודאי ישובו לנסות ולכבוש אותם מחדש⁹⁷.

המלך כדרלעומר כמובן מאוד מאוד כעס כששמע שהם מורדים בו ולכן אחרי שראה שהם ממשיכים במרד ולא מפחדים ממנו, הוא אסף אתו עוד שלשה מלכים גדולים שביחד אתם הוא ילחם בחמשת המלכים ויכבוש אותם מחדש בכדי שיחזרו להיות עבדים שלו.

⁹⁵ לפני שמתחילים ללמד את הנושא כדאי להקדים ולהסביר כמה מושגים הקשורים למלחמה (בכדי שלא יפריעו לנו תוך כדי הסיפור): כדאי לספר על מלך שכובש עם והוא מחליט עליו אם הוא רוצה לקחת אותם בשבי או ימשיכו לגור בעיר שלהם ויתנו למלך מיסים. כדאי גם להסביר את המושג מרד, שאם העם לא רוצה להיות עבדים שלו הם יכולים לעשות מרד, וע"י המרד הם יכולים להנצל מהמיסים, אך גם עלולים להפסיד...

⁹⁶ ראה ספורנו יד,ה: "ויכו את רפאים... ואת הזוזים ואת האימים. שהיו כלם עבדים לחמשה מלכים ונלחמו בעדם. ובזה הודיע שהיו הה' מלכים גדולים, והודיע גבורת הד' מלכים שנצחום, ומזה נודע גודל גבורת אברהם ותחבולות מלחמתו, וחסדיו עם אחיו, שמסר עצמו להתגבר עליהם ולהושיע מחרב מפיהם את בן אחיו ואת רכושו, ומשיניהם השליך טרף, יותר ממה שבקש, בחמלת ה' עליו." ⁹⁷ העמק דבר יד,

לכדרלעומר היתה עוד סיבה מאוד מאוד חשובה להלחם בחמשת המלכים. כדרלעומר היה רשע גדול, הוא רצה שכל העולם יעבדו לפסלים ויעשו מעשים רעים, והוא אף העניש את מי שלא הלך בדרכו. מי האיש שהיה בדיוק הפוך מכדרלעומר? שרוצה ללמד את כל העולם שה' הוא זה שברא את העולם ושכולם צריכים להתנהג בדרך טובה וישרה? אברהם אבינו. ולכן כדרלעומר שנא את אברם אבינו ורצה להרוג אותו. אך איך הוא יצליח להורגו? הוא חשב על רעיון: הוא שמע שלוט הגיע לסדום ועכשיו הוא גר שם, הוא תכנן לכבוש את סדום ולקחת את לוט בשבי, ואז בטח אברם אבינו יבא להציל אותו וכך הוא יוכל להרגו במלחמה⁹⁸, וכך כולם יקבלו את שיטתו בעבודת הפסלים בלי שום מתנגדים.

2. וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סְדֹם וּמֶלֶךְ עַמֹּרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ עַבְיִים עֲבוּזִים וּמֶלֶךְ בְּלַע הוּא-צֶעֶר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשְּׂדִיִּים: אֵת כְּדָרְלֵעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שְׁנַעַר וְאַרְיוֹד מֶלֶךְ אֶלְסָר אַרְבַּעַה מַלְכִים אֶת-הַחֲמִשָּׁה: וְעֵמֶק הַשְּׂדִיִּים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר וַיִּגְסּוּ מֶלֶךְ-סְדֹם וְעַמֹּרָה וַיִּפְלוּ-שָׁמָּה וְהַנְּשֹׂאֲרִים הָרָה גַּם: וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סְדֹם וְעַמֹּרָה וְאֶת-כָּל-אֲכָלָם וַיִּלְכוּ: וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-רֶכֶשׁוֹ בֶן-אֲחֵי אַבְרָם וַיִּלְכוּ וְהוּא יָשֵׁב בְּסְדֹם: (יד, ח-יב)

כדרלעומר הגיע למלחמה יחד עם שלשת המלכים ועם כל הצבא הגדול שלהם – המון חיילים, והם נלחמו ארבעה מלכים נגד חמישה. במלחמה הזאת מי ינצח? יש חמישה מלכים חזקים מאוד עם צבאות גדולים מול ארבעה? בד"כ החמישה מנצחים. אך פה הארבעה היו כ"כ חזקים

⁹⁸ פרקי דר"א כז, תו"ש מו

שהצליחו לנצח את חמשת החזקים⁹⁹ והם הצליחו לנצח אותם למרות שהיה להם הרבה זמן להתכונן ולבנות ביצורים¹⁰⁰. הם נצחו אותם ולקחו את כל מה שהיה בערים שלהם בשבי - את כל האנשים, הנשים והילדים, וגם את כל הרכוש - הכבשים, הגמלים, הכסף והזהב, ואת כל מה שהיה בעיר. כל אנשי העיר סדום הלכו בשבי ובתוכם היה גם כן לוט.

אתם זוכרים ילדים, לוט רצה ללכת לגור בסדום בגלל שהיא מלאה בשדות ובעצים, כך חשב שיוכל לגדל את צאנו ולהתעשר. אך מה קרה למי שמתחבר עם אנשים רשעים? הוא סובל ולקחו אותו בשבי. האנשים של כדרלעומר מאוד מאוד שמחו שהם תפשו את לוט "והיו מתפארין ואומרין שבינו בן אחי אברם, והוכיח סופן שלא באו אלא בשבילי"¹⁰¹, וכך הלכו אנשי כדרלעומר בשמחה עם כל האנשים השבויים המסכנים ועם כל הרכוש, ובמיחד שמחו משביית לוט שהרי עוד מעט בטח אברם יצטרף למלחמה ויוכלו להרוג גם אותו.

אברם אבינו יושב באותו זמן בחברון, נמצא שם עם תלמידיו לומדים ומלמדים ועושים מעשים טובים. הם לא שמעו מכל המלחמה הזאת שהיתה במקום קצת רחוק מעבר להרים. פתאום מגיע אל האוהל אדם קרוע בגדים, מזיע, נראה עייף רעב וצמא. אברם כמובן מיד חרד לקראתו מציע לו לשבת לנוח, לאכול ולשתות אך הוא איננו מכון, יש לו דבר חשוב לומר לאברם ואותו הוא רוצה דבר ראשון לומר. מי האיש הזה? "הפליט" - אדם שניצל ממלחמה והצליח לברוח שלא נהרג ולא נשבה נקרא הפליט. למה הפליט בא דוקא לאברם אבינו לספר לו? בגלל שהוא ידע שהאדם היחיד בעולם שיכול לשנות את המצב, להסתכן ולהלחם עם מלכים כל כך חזק חזקים כדי להציל אנשים חלשים ומסכנים, זה אברם

⁹⁹ חמשת המלכים נכנעו ועבדו את כדרלעומר; בסופו של דבר מרדו בו - ואין ספק שהיו חזקים, שכן כדרלעומר נאלץ לצרף בעלי ברית כדי לחזור ולהכניע אותם - והם הובסו. (רש"ר הירש יד, א)

¹⁰⁰ העמ"ד ד-ו

¹⁰¹ מדרש הגדול, תו"ש מח

אבינו¹⁰², אברם אבינו מצטער מאוד לשמע השמועה הרעה הזאת ומיד מזדרז¹⁰³ ומזרז את חניכיו - תלמידיו לצאת למלחמה.

אתם יודעים ילדים שזה לא פשוט לצאת למלחמה, כל מלחמה הינה מסוכנת, אך במיוחד המלחמה הזאת שיש פה צבא גדול - 4 צבאות של 4 מלכים גדולים וחזקים שהצליחו לכבוש חמשה אחרים! והם הצליחו לכבוש את החמישה למרות שהם התכוונו למלחמה הזאת הרבה זמן. אך אברם לא מהסס הוא שומע שישנם אנשים מסכנים וביחוד שביניהם נמצא אחיו - הקרוב שלו, לוט, והוא מיד יוצא למלחמה. אבל זה מסוכן? בעזרת ה' ננצח, מי שעושה את מה שצריך לעשות ה' עוזר לו.

אתם זוכרים ילדים שאברם ולוט לא היו כ"כ ביחד הרי אברם הציע ללוט להפרד אך אברם אף פעם לא שנא את לוט, גם כשאברם הציע להפרד הוא עשה את זה רק כדי שלא תהיה מריבה והוא הבטיח ללוט שאם יהיה צריך הוא יעזור לו והנה עכשיו באמת הגיע הזמן הזה ואברם מיד מזדרז לעזור ללוט. הוא משאיר כמה שומרים - ענר אשכול וממרא לשמור על האהלים בחברון ואברם ותלמידיו מיד רודפים אחרי ארבעת המלכים, והמלכים והצבא שלהם פוחדים ובורחים הרבה מהם נהרגים בדרך וכך אברם ממשיך לרדוף במשך כל היום והם בורחים הרבה עד שהם מגיעים לדרך שבצפון¹⁰⁴, ארבעת המלכים כששקעה שמש ונהיה חושך שמחו - סוף סוף נוכל לנות, בלילה לא רואים כלום וגם זה מפחיד בטח לא תהיה מלחמה עד שיהיה אור מחר בבוקר וכל הצבאות הלכו לישון, אך אברם איננו מפחד הוא התחלק עם תלמידיו לכמה קבוצות והם תקפו את הצבא מכמה כיוונים וכך נהרגו עוד הרבה מהם והם המשיכו לברוח עד חובה שליד דמשק.

כל שבויי סדום מאוד שמחו שאברם הציל אותם ואברם אבינו מתחיל חזור עם כל השבויים - האנשים, הנשים והילדים ועם כל הרכוש - כבשים וגמלים, כסף וזהב ועוד ועוד, עם הכל אברם אבינו חוזר לכיוון סדום. פתאום הם רואים מרחוק אנשים מתקרבים. מי הם? קשה לראות מרחוק

¹⁰² העמק דבר פסק יג

¹⁰³ אונקלוס יד

¹⁰⁴ אפשר להראות במפה את היחס בין ים המלח לדרך ובהמשך לדמשק

ולאט לאט ככל שהם קרובים שמים לב שזה נראה פמליא - קבוצה שלמה, של איש חשוב. כשהם כבר ממש קרובים רואים שזה מלך סדום שיצא כולו שמח לקראת אברם אבינו. קודם מלך סדום כבר בכלל לא היה מלך - הוא עצמו כמעט ונהרג במלחמה, ולקחו לו את כל האנשים ואת כל הרכוש לשו. עכשיו הוא שמח שהנה שוב הוא יוכל להיות מלך, הוא מגיע לאברם אבינו ופוגש בו במקום שנקרא עמק המלך. למה קראו למקום הזה עמק המלך? בגלל שהגיעו לאותו מקום הרבה מלכים וכולם כיבדו את אברהם בגלל שהציל את כל השבויים ובגלל שראו כמה שהוא גיבור ומנצח את כולם. כל המלכים אמרו לו "מלך את עלינו, נשיא את עלינו, אלוה את עלינו" - אתה האלוהים שלנו. אך אברם כמובן מיד הסביר להם שכל מה שהוא מנצח ומצליח זה בגלל שה' שהוא המלך של העולם עוזר לו.¹⁰⁵

בין המלכים שהגיעו לכבודו של אברם היה גם מלכי צדק מלך שלם, הלך של העיר ירושלים שקראו לה פעם שלם¹⁰⁶. מלכי צדק היה מלך צדיק הוא עבד את ה' הקריב קרבנות והשתחוה והתפלל לה' ולא לפסלים ואפ היה כמו כהן - שאנשים היו מבאים לו קרבנו והוא מקריב אותם לה'. הוא היה גוי אך היה גוי צדיק. מלכי צדק הגיע למקום עם פמליא גדולה והוא בעצמו עומד בראש הפמליא עם מגש. בשביל מה הוא הביא מגש? מה יש עליו? מלכיצדק הצקיק ידע שבטח אברם וחייליו עיפים ורעבים ולכן הגיש להם לחם ויין כפי צרכם. וכשנפגש עם אברם מיד בירך אותו - ברוך אברם לאל עליון קונה שמיים וארץ (פסוק ט) שאברם מבורך ע"י ה' שבאר את השמים ואת הארץ, וה' הוא זה שסירך את אבסר והצילו במלחמה ולכן הוסיף ואמר תודה לה' - וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך.

אברם אבינו הצדיק נתן למלכי צדק מעשר - עשירית מכל הרכוש שלקח במלחמה להראות לכולם שמי שהוא עובד לה' ומלמד אחרים איך לעבוד ולהתפלל לה' מגיע לו עשירית מהשלל.

¹⁰⁵ ב"ר מג, תו"ש צו

¹⁰⁶ תרגום ירושלמי יח

"וויאמר מלך סדום לאברם תן לי הנפש והכוש קח לך" (פסי כ"א). למדנו כבר שמלך סדום כמעט וכבר לא היה מלך, שלא היה לו שום דבר לא אנשים ולא רכוש את הכל לקח כדרלעומר בשבי. אדם כזה שלא היה לו שום דבר ואברם אבינו מעצמו הלך ונלחם והסתכן והצליח ב"ה להציל את הכל - למי שייך כל הרכוש שהציל? בודאי לאברם אבינו, הרי אחרת אם הוא לא היה נלחם, הכל היה שייך כבר לדרלעומר, אך מלך סדום הרשע חושב שהכל מגיע לו והוא בא אל אברם ואומר לו אתה תקח רק חלק והשאר ישאר לי, נתחלק אתה תקח את הרכוש ואני אקח את כל האנשים. באמת לא מגיע לו שום דבר והוא, אפילו לא מבקש, אלא בא ודורש תן לי הנפש והרכוש קח לך¹⁰⁷.

אברם אבינו הצקיד למרות שבאמת הוא יכול לקחת את הכל לעצמו, הוא לא רוצה לקחת שום דבר הוא יצא למלחמה בשביל הלרויח כסף? ח"ו! הוא יצא בשביל להציל אנשים מסכנים וב"ה שהוא הצליח והוא לא צריך לקבל שום דבר, הדבר הכי נפלא שהוא קיבל זה זה שהוא הצליח להציל אותם¹⁰⁸. אברם אבינו לא רוצה לקבל כסף בגלל סיבה נוספת הוא יודע שמלך סדום הרשע אחרי שיתן לו כסף הוא ילך ויתגאה ויספר לכולם אני נתתי כסף לאברם, בזכותי אברם עשיר! כל מה שיש לאברם זה בזכותי. זה נכון? בזכות מי יש לאברם אבינו את כל הכסף? בזכות ה', ה' מברך את הצדיקים, ברכת ה' היא תעשיר ולכן אברם אבינו לא רוצה שום דבר ממלך סדום. אברם אבינו אומר למלך סדום אני לא רוצה ממך שום כלום, אפילו לא חוט, ואפילו לא שרוך של נעל - שום דבר! אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך. אברם אבינו נותן את הכל למלך סדום גם את הנפש וגם את הרכוש. אברם אבינו מוותר על הכל ולא רוצה שום דבר. הוא אומר למלך סדום שרק מה שאכלו נעריו - חייליו בדרך בזמן המלחמה זה הדבר היחיד שהוא לוקח, וגם אם ירצו החיילים לקחת משהו הם יכולים לקחת. אע"פ שהוא מוותר על הכל אולי הם כן רוצים משהו ממה ששיך להם.

¹⁰⁷ מלבי"ם יד, כא

¹⁰⁸ מלבי"ם יד, כד

אברם אבינו גם דואג לאלו שנשארו לשמור על האהלים - ענר, אשכול, וממרא, גם להם מגיע! יש עמים שחושבים שרק מי שנלחם ממש מגיע לו, אך אברם אבינו דואג לכולם, והרי בלא אנשים שישמרו ל האהלים לא יוכלו החיילים לצאת למלחמה ולכן אברם אומר שגם ענר אשכול וממרא אם ירצו לבא ולקחת הם יכולים לקחת אך הוא עצמו לא יקח שום דבר.

פרק ט"ו - ברית בן הבתרים

איש שהוא צדיק הוא כולו מלא ענוה, הוא ענו מאוד וכמה שהוא צדיק הוא תמיד חושב אני לא מספיק צדיק יכלתי לעשות יותר מעשים טובים. יותר מצוות.

ומי שהוא רשע לעומת זאת הוא תמיד מתגאה. ואפילו אם עשה קצת מעשים טובים הוא חושב שהוא הכי צדיק. אנחנו תיד משתדלים לדעת שכמה שאנחנו משתדלים לעשות מצוות וללמוד תורה אנחנו יודעים שאנו יכולים יותר. למשל אם מישהו ביום אחד עשה הרבה מצוות - התפלל ולמד וכיבד את אבא ואמא ועוד ועוד תמיד הוא יודע שהוא יכול לעשות עוד יותר ועוד יותר ובאמת מה שהוא עשה זה קצת מאוד כי יכלנו להשתדל יותר ולעשות יותר.

איש שהוא רשע והוא בטוח שהוא עושה הרבה מעשים טובים הוא חושב שמגיע לו הרבה שה' יעזור לו ושיציל אותו כי הוא עשה "הרבה" דברים טובים, אבל מי שהוא צדיק הוא עניו ותמיד אומר שלא מגיע לו שה' יעזור ולו ויציל אותו כי הוא לא עושה מספיק מעשים טובים.

אברם אבינו הצדיק הוא עניו מאוד ואחרי שה' עזר לו כ"כ הרבה במלחמה הקשה נגד המלכים החזקים וב"ה הוא ניצל וניצח את כולם. הוא בטח שלא מגיע לו שה' יציל אותו עוד כי הוא לא עשה כמעט מעשים טובים כל מה שהוא עשה זה קצת מאוד. אנחנו יודעים כמובן שאברם עשה המון אך אברם חושב בענוותנותו שלא עשה כמעט כלום. ולכן הוא חושש שאם יבא עכשיו מישהו וילחם באברם האיש הרשע ינצח אותו בגלל שאין לו כבר זכויות. אברם אבינו חושש במיוחד עכשיו אחרי שניצח במלחמה בטח שי כל מיני מלכים רשעים שכועסים שהוא ניצח את

כדרלעומר הרשע והם יבואו להלחם בו וה' לא יציל אותו¹⁰⁹. ולכן ה' אומר לאברם אבינו אל תירא אברם אנוכי מגן לך שכרך הרבה מאוד - אתה צדיק גדול ומגיע לך הרבה שכר ובודאי שאני אגן ואציל אותך מכל הרשעים שיבואו להלחם נגדך.

טו, ב-ו: אברם אבינו כבר הולך ומזדקן הוא כבר בן קרוב ל-80 ועדין לא נולד לו בן אברם אבינו בטוח שילד לו בן בעז"ה אע"פ שהוא זקן שהרי ה' הבטיח לו ומה שה' מבטיח ה' מקיים אך אברם אבינו חושש שכשילד לו בן הוא כבר יהיה זקן והוא לא יספיק לחנך אותו וללמד אותו להיות צדיק והרי זה עיקר מה שאברם אבינו רוצה בן כדי ללמדו תורה ימשיך את דרכו של אברם בעולם ואם אברם לא יספיק לחנך את הבן שלו מה שיהיה בסוף זה שהעבד של אברם - אליעזר הוא ירש את אברם והוא ימשיך ללמד את העולם את עבודת ה'. ולכן אברם אבינו מתפלל לה' שיהיה לו מהר זרע שיוכל ללמדו תורה ולא יקרה בסוף שאליעזר יהיה ההמשך של אברם¹¹⁰. ה' ענה לאברם אבינו שלא ידאג והילד שיצא ממנו יספיק ללמוד גם כן והוא יהיה צדיק וירש את דרכו של אברם אבינו. ה' אומר לאברם לצאת החוצה ולספור את הכוכבים מיליונים של כוכבים שא"א בכלל לספור וה' אומר לאברם אבינו שכך גם יהיה זרעו בלי סוף המון המון.

ה' כבר הבטיח קודם לאברם אבינו שזרעו יהיה רב כעפר הארץ ועכשיו הוסיף ואמר שלא רק שהוא יהי הרבה כמו העפר אלא גם הרבה כמו הכוכבים, ומה ההבדל? ה' הבטיח עכשיו שעמ"י יהיו לא רק רבים אל גם אנשים חשובים שכולם יסתכלו עליהם וילמדו מהם כמו הכוכבים שבשמים¹¹¹.

אברם אבינו כמובן האמין בה' בכל הבטחותיו וחשב שכל מה שה' מבטיח לו באמת איננו מגיע לו כלל והכל אינו אלא חסד וצדקה¹¹².

ברית בין הבתרים (טו, ז-כא)

¹⁰⁹ חזקוני טו, א

¹¹⁰ העמק דבר טו, ג

¹¹¹ העמק דבר טו, ד

¹¹² העמק דבר, מלבים טו, ו

ה' הוסיף והבטיח לאברם אבינו לא רק שיהיו לו ילדים אלא שגם הם יקבלו את הארץ. אברם אבינו האמין בה' כמובן שהוא מבטיח לו את הארץ אך עדיין חשש שאולי ה' מבטיח את הארץ בתנאי שבניו יהיו צדיקים אך מה יקרה אם הבנים שלו יחטאו ויהיו רשעים האם גם אז הם יקבלו את הארץ? ואם אנשי הארץ הכנענים שהם רשעים יהיו פתאום צדיקים האם גם אז זרעו של אברם יקבל את הארץ או אולי ה' יתננה לאחרים¹¹³ - ה' אלקים במה אדע כי אירשנה - בכל מקרה שיארע?

ה' עונה לאברם אבינו שעם ישראל יקבל בכל מקרה את הארץ ואומר לאברם אבינו לעשות מעשה שהוא יהיה סימן שההבטחה הזאת של ה' תשתנה לעולם ועמ"י יקבל את הארץ. ה' אומר לעשות מעשה לסימן מעשה שהוא דומה לכמו ששני אנשים עושים ברית ביניהם, שאברם יעשה מעשה כזה וזה יהיה סימן לאברם שדבר ה' לא ישתנה אפי' שיחטאו בניו בכל אופן הם בסוף ירשו את הארץ.

מה זה ברית? שני אנשים שרוצים להחליט ביחד החלטה חשובה ורוצים שההחלטה הזאת תהיה קבועה ולא תשתנה לעולם, אפילו אם יקרו כל מיני דברים היא לא תשתנה הם עושים ביחד ברית, שזה סימן שהם אף פעם לא יחזרו בהם. איך עושים ברית? פעם היו שני האנשים שמחליטים את ההחלטה למשל שהם לא יריבו יותר אף פעם לעולם כורתים ברית ע"י שהיו לוקחים איזה משהו נגיד כבש וחותכים אותו לשניים ושמים חצי בצד של האיש הראשון וחצי בצד של השני ועוברים בין הבתרים - החלקים וזה הי סימן שהם לעולם לא יחזרו בהם מהברית הזאת ולעולם לא יריבו יותר¹¹⁴.

"והטעם לפועל הזה בכריתת ברית הוא: שכריתת הברית הוא קשר קיים בין שני אנשים כורתי הברית כדי לקשור ולדבק האהבה ביניהם, עד שיהיו שניהם כאילו הם גוף אחד וישמור אחד מהם את חברו כשמירתו את עצמו. לפיכך היו כורתין בעל חי לשניים ועוברין בין הבתרים ההם לאות כי כמו ששני הבתרים ההם היו גוף אחד בבעל חי ההוא בהיותו חי, והיה כל חלק מהם מרגיש בצער חברו עד שכאשר היה מגיע חולי או נזק

¹¹³ רמב"ן טו, ז)

¹¹⁴ רש"י טו, י

בחלק האחד היה חברו מרגיש בחולי או הנזק ההוא, ולא הפריד בין שני החלקים האלו רק המות. כן שני האנשים כורתני הברית יהיו כגוף אחד בהיותם בחיים ולא יפריד ביניהם רק המות. ומזה יתחייב כי כאשר ירגיש האחד איזה נזק או צער בא על חברו בעל בריתו, שיכניס עצמו בדוחק להצילו כמו שיכניס עצמו בסכנה בעד עצמו. וכן שלא יכחיד ממנו דבר ממה שידע או ירגיש שחושבים להרע אליו או שחשבו עליו איזו מחשבה רעה¹¹⁵.”

ה' ציוה לאברם אבינו שיעשה משהו דומה, בכאילו, שהרי זה לא ממש ברית בין אנשים, אך ה' ציוה שיהיה סימן לאברם שיקח בהמות 3 עגלים, 3 עיזים ו3 אילים וכן גם תור - הבעל של היונה וגוזל ויעשה איתם סימן לברית. אברהם לקח את הבהמות וחתך אותם לשניים חוץ מהצפור - התור והגוזל שאותה הוא לא חתך.¹¹⁶ ו"נתן התור והגוזל איש לקראת רעהו כי גם הם היו בברית אבל לא בתר אותם בתווד" ¹¹⁷ אל רק שם אותם משני הצדדים תור מצד אחד וגוזל מצד שני. וירד העיט - עוף גדול שהוא טורף נבילות - בהמות שמתו ירד על הפגרים ורצה לאכלם אך אברם העיף אותן והפחידו שלא יתקרבו. השמש כבר החלה לשקוע ותרדמה אחזה את אברם אבינו והוא נרדם ובשעת תרדמתו ה' אמר לו את מה שעתיד לקרות לבניו של אברם - בניו של אברם ירדו לארץ אחרת ושם יהיה להם מאד קשה יעבידו אותם ויענו אותם במשך ארבע מאות שנה, אך בסוף הם יצאו מהארץ הזאת, הם לא ישארו שם כל הזמן, וכשיצאו משם הם אפילו יצאו עם רכוש גדול. ואז אחרי העינוי הם יגיעו לא"י שאז יגיע הזמן שלהם לרשת את הארץ וזמנם של הגויים שבארץ לעזוב אותה. השמש כבר שקעה היה חושך מוחלט ואברם ראה כעין תנור מלא עשן ובתוכו לפיד אש שעובר בין הבתרים. הברית הזאת נקראת

¹¹⁵ ספר העיקרים ד, מה

¹¹⁶ כדאי לענות בסוף כדי לא לבלבל. למה? חז"ל מסבירים שכל הבהמות הללו הם סימן לעמים של הגויים ולכן אברם חתך אותם שהגויים בסוף ימותו אבל הציפור היא סימן לעמ"י ולכן אותה לא בתר שעמ"י תמיד יחיה לנצח. (פסיקתא זוטרתית תו"ש קכב)

¹¹⁷ רמב"ן טו, י

ברית בין הבתרים בגלל שהיו בה בתרים - חתיכות שאברם חתך לשניים את הבהמות ועברו בין הבתרים.

ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמור לזרעך נתתי את הארץ הזאת - ה' הבטיח לאברם את כל הארץ מנהר מצריים שבדרום עוד נהר פרת שבצפון ארץ גדולה מאוד מאוד ואת כולה עמ"י יקבל בארץ הזאת בזמן שה' הבטיח אותה לאברם היו עשרה עמים שגרו בה (קניזי, קנזי וכו') וכולם כולם יעזבו את הארץ. בסוף והיא תהיה כולה של עמ"י.

הארץ שיש לנו היום היא מאוד קטנה לעומת מה שבעזרת ה' עוד נקבל כמו שה' הבטיח לאברם אבינו. כל הארץ הזאת שייכחת לנו וגם המדינות שמסביב של ירדן, סוריה, לבנון, ערב הסעודית ועוד ועוד, כל המדינות האלו שייכות לונ ואנו בטוחים שהם יחזרו אלינו בסוף¹¹⁸. למה אנחנו צריכים ארץ כזאת גדולה? כי עמ"י הוא יהיה עם כזה גדול כמו שה' הבטיח לאברם אבינו שיהיו לו בנים כמו הכוכבים, ולכן הוא צריך ארץ כזו גדולה.

פרק טז - נישואי הגר ולידת ישמעאל

אברם ושרי הולכים ומזדקנים ועדיין לא נולד להם ילד, אברם ושרי מתפללים ומתחננים לה' שיזכו לבן אך הזמן עובר ועובר. למה ה' עשהככה שאנשים אכלו צדיקים לא יוולו להם ילדים כ"כ הרבה זמן? מכין שה' אוהב את התפילה של הצדיקים וה' רוצה שהם יתפללו עוד ועוד, אם היה נולד לשרה ילד הייתה מפסיקה להתפלל ולבקש שיוולד לה ילד, וכך שלא נולד הי מתפללת ומתפללת¹¹⁹. אברם ושרי היו בטוחים שבסוף יולד להם בן כמו שה' הבטיח, אך הם התפללו שיוולד כבר עכשיו. שרי חשבה שבטח כשהם יגיעו לא"י בזכות הארץ הקדושה יולד להם הילד¹²⁰, אך הזמן עובר ולא נולד ילד. אברם כבר בן 85 ושרי בת 75 כבר עברו עשר שנים מאז שהם בא"י ולא נולדים ילדם.

לשרי היתה שפחה מצרית, שפחה - אשה שהיא עבד נקראת שפחה. שרי קיבלה הגר המצרית בתור שפחה מפרעה מלך מצריים. שרי מחכה ומצפה

¹¹⁸ אפשר לראות במפה

¹¹⁹ ב"ר מה,ה

¹²⁰ ע"פ תוספתא יבמות פרק א', תו"ש טו

שיוולד לה בן אך כשרואה שבינתיים לא נולד היא חושבת רעיון - היא תתן את הגר שפחתה לאשה לאברהם ואז הילדים שיוולדו להגר יחשבו כאילו הם ילדים שלה שהרי הגר שייכת לה, היא שפחה שלה ולכן גם ילדיה יחשבו כילדי שרה, שרה גם חשבה שאולי בזכות זה שה' יראה כמה היא מצטערת שאין לה ילד עד כדי כך שהיא נותנת את שפחתה לאשה לבעלה אז ה' בזכות זה יתן לה ילד משלה.¹²¹

אברם אבינו בכלל לא חשב על רעיון כזה, אברם לא רצה שח"ו שרי תרגיש לא נעים. אם אברם יאמר פתאום לשרי שהוא רוצה להתחתן עם עוד אשר שלא רק שרי לבד תהיה אשתו היא בטח תפגע ויהיה לה לא נעים ולכן אברם בכלל לא חשב לקחת עוד אשה ואפילו כששרי הציעה את ההצעה הזאת הוא לא כל כך רצה בגלל שחשש שאולי שרי תפגע ורק כשראה ששרי היא זאת שכ"כ רוצה שיתחתן עם הגר הוא הסכים לקחתה כיון שהבין שזה רצונה של שרי באמת.¹²²

אברם אבינו ראה ששרי באמת רוצה ומשדלת את הגר שתתחתן עם אברם ואמרת לה שכדאי לה "אשריך שאת מדבקת לגוף הקדוש הזה"¹²³ ולא רק שהיא משכנעת אותה אלא ששרי ממש לוקחת את הגר ומביאה אותה לאברם אבינו שיתחתן עמה רק אז כשהיה בטוח לגמרי לגמרי ששרה שמחה בדבר הזה הסכים לכך¹²⁴. שרי הצדקת כמובן עדיין נחשבת האשה של אברם אבינו אבל רצתה שהגר גם תהיה אשה שלו כדי שיזכה שיהיו לו בני כ"כ שרי דאגה לאברם אבינו "וכל זה מוסר שרה והכבוד שהיא נוהגת בבעלה"¹²⁵.

אברם אבינו שומע לקול שרי, שרי לוקחת את שפחתה ונותנת אותה לאברם לאשה, אבם מתחתן עם הגר ומיד הגר מרגישה שהיא בהריון - שיש לה תינוק בבטן.

מה הגר היתה צריכה לעשות במצב כזה? הגר צריכה דבר ראשון להכיר טובה לשרי, להבין כמה ששרי עשתה בשבילה מעשה טוב שנתנה לה

¹²¹ רש"י טז,ב

¹²² רמב"ן וספורנו טז,ב

¹²³ ב"ר מ"ה, תו"ש יד

¹²⁴ רמב"ן ט"ז,ב

¹²⁵ רמב"ן טז,ב

להתחתן עם אברם במקום להיות שפחה שלו ולכן הגר כמובן חייבת לנהוג בכבוד בשרה, ויותר מכך הגר כמובן צריכה לא לפגוע בשרי, שרי המסכנה מחכה כבר כל כך הרבה שנים שיהיה לה בן ולא זוכה ואילו הגר זכתה מיד בבן, בטח זה לא יהיה נעים לשרה אם הגר תאמר לה שהיא יותר צדיקה שיש לה בן בבטן. הגר היתה צריכה להיפך לנחם את שרי ולכבד אותה עוד יותר מקודם גם בגלל שהיא כזאת צדיקה שנתנה לה להתחתן עם אברם אבינו וגם בגלל שהיא כ"כ מסכנה בלא ילד. אך הגר מתנהגת לא יפה - ותקל גברתה בעיניה - היא מזלזלת בשרי ואומרת אני אשה יותר צדיקה משרי, כנראה ששרי באמת איננה צדיקה שהרי כל כך הרבה שנים היא מחכה ואין לה תינוק ואני מיד נתעברתי¹²⁶. הגר התחילה לזלזל בכבודה של שרה¹²⁷ ולומר שבאמת הגר היא האשה החשובה ושרי פחות חשובה. מה אתם אומרים זה נכון? ודאי שלא! אך הגר התחילה לומר דברים כאלו לא נכונים.

הדברים שהגר אומרת הם דיבורים מאוד לא ילפים ולא נכונים כמובן, אך יותר מכך אלו דברים מאוד מסוכנים - יכול לצאת מהם דבר נורא ואיום. אם הגר תמשיך לומר שהיא האשה החשובה אנשים יכולים בסוף לטעות ולחשוב שהיא החשובה והצדיקה ושרי איננה חשובה ואח"כ יאמרו שגם הבן של הגר הוא הבן החשוב והוא יהיה זה שימשיך את התורה של אברם אבינו וילמד את כל העולם להתנהג יפה. אתם יודעים מי נולד מהגר? - ישמעאל הרשע. אתם מבינים איזה דבר מסוכן יכול לקרות מהדיבורים של הגר - בסוף כל העולם יחשוב שהעם של ישמעאל הוא העם החשוב וצריך ללמוד ממנו איך להתנהג. במקום שילמדו מהעם החשוב באמת העם של יצחק ומהיהודים שהם באמת צדיקים לומדים תורה ומתנהגים יפה, ילמדו ח"ו מהעם של הערבים.

שרי שומעת את הדברים של הגר והיא כמובן מאוד דואגת מהדיבורים האלו והיא מדי הולכת לאברם אבינו ואומרת לו, אבם למה אתה לא מחנך את הגר ומראה לה שהיא רק שפחה? אברם אבינו כמובן דיבר עם

¹²⁶ ב"ר מ"ה, תו"ש כ

¹²⁷ תרגום יונתן טז, ד

הגר כבר מהתחלה ואמר לה שזה לא יפה מה שהיא עושה¹²⁸, הוא כמוֹבן גוער בה ואומר לה שלא תאמר כאלו דיבורים לא יפים ולא נעימים אך שרי אומרת לאברם למה הוא לא מעביד אותה בעבודות קשות שתראה שבאמת איננה אלא רק שפחה, אברם אבינו עונה לשרי שבאמת זה לא בסדר איך שהגר מדברת אך הוא אינו יכול להעביד אותה יותר שהרי היא כבר אשתו והא חייב בכבודה אמנם הוא אמר לה שהיא לא בסדר אך אינו יכול לשעבדה אך את שרה "הה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך" - היא שפחה שלך ואת רשאית לשעבדה¹²⁹. ושרי באמת התחילה לשעבד אותה ע"מ לחנכה שח"ו לא יגיעו לידי טעות "ותענה שרי" - נתנה לה כל מיני עבודות קשות - לסחוב דליים לבית המרחץ¹³⁰ ולטחון חיטים¹³¹. עבודות שכבר הרבה זמן הגר לא עשתה מאז שהיא נהייתה אשתו של אברם, וכשראתה הגר ששרי מעבידה אותה לא רצתה לעבוד בשבילה שהרי היא חושבת שהיא האשה החשובה ולכן ברח - "ותברח מפניה" כדי שלא תשתעבד עוד.

הגר ברח למדבר הסתובבה שם עד שמצאה מעיין ונחה בצידו ואז החל מלאך ה' לדבר עמה "ויאמר הגר שפחת שרי" - שמעתם איך המלאך קורה לה, לא רק הגר אלא הגר שפחת שרי, המלאך מלמד אותה שבאמת מי צודקת שרי או הגר? כמוֹבן שרי, והגר אינה אלא שפחה של שרי¹³². המלאך ממשיך ושואל את הגר מאיפה באת ולאן את הולכת, כמוֹבן שהמלאך ידע מאיפה היא באה אך כדי שיהיה להגר יותר נעים לדבר הוא פתח בשאלה כזאת¹³³.

הגר ענתה למלאך שהיא בורחת מפני שרי גבירתה והמלאך עונה לה - תחזרי אל שרי גבירתך ותתעני תחת ידיה - תעשי כל מה שהיא אומרת לך. המלאך מסביר להגר ששרי היא האשה החשובה ולכן הגר חייבת לחזור ולעשות כל מה ששרי תאמר לה כדי שתלמד מי באמת האשה

128 רד"ק טז,ה

129 העמק דבר טז,ו

130 ב"ר מ"ה, תו"ש לה

131 תו"ש לו'

132 מדרש החפץ תו"ש מב

133 רש"י טז,ח

החשובה. המלאך ממשיך ואומר להגר שגם מהבן שיוולד לה יהיו הרבה ילדים, כ"כ הרבה שלא יהיה אפשר לספר אותם. והמלאך הוסיף וצוה אותה שתקרא את שם הבן שיוולד לה ישמעאל, והמלאך הסביר לה מה פירוש השם ישמעאל שזה חיבור של שתי מילים שמע האל - שה' שמע את תפילתה של הגר. והילד הזה ישמעאל "יהיה פרא אדם" - זאת אומרת גם אדם אבל גם פרא - זאת אומרת אדם פראי שמתנהג כמו חיות שמסתובבות במדבר. יש חיות שנקראות חיות בית כמו חתול וכלב שהם גדלים בבית אבל יש חיות פרא שגדלות במדבר - נמר ואריה וכד' וישמעאל יהי גם אדם וגם פרא¹³⁴, "ידו בכל ויד כל בו" - היד שלו תהיה תמיד נוגעת בכל דבר. מי נוגע בכל? גנב וגם היד של כל האנשים תגע בו - בגלל שהוא כל הזמן גונב ומפריע לכל האנשים אז גם כל האנשים יגעו בו ינסו לתפוש אותו, זה הבן שיוולד מהגר. אז מה אתם אומרים יכול להיות שזה יהיה האבא של העם החשוב? ודאי שלא.

הגר כמובן שמעה בקול המלאך וחזרה לביתו של אברם אבינו ואחרי כמה זמן נולד לה בן ואברם מעצמו קרא לבן הזה ישמעאל. איך אברם אבינו ידע לקרא לו ככה הרי הוא לא שמע את מה שהמלאך אמר להגר? אך ככה זה באנשים צדיקים הם יודעים דברים ברוח הקודש, ה' מדבר עמם והם יודעים הכל.¹³⁵

הציווי ברית המילה (יז, א-יד)

כשנולד ישמעאל אברם אבינו היה כבר בן 86 ומאז עברו כבר עוד 13 שנה אברם אבינו כבר זקן מופלג בן 99 שנה, כמעט בן 100 כל הזמן עושה כל מיני מעשים טובים, מצות, לומד תורה ומלמד אנשים שה' ברא את העולם ופתאום ה' נראה לאברם אבינו מדבר איתו ואומר לו "התהלך לפני והיה תמים" - מה זה תמים? דבר שהוא שלם לגמרי לגמרי הוא נקרא תמים. למשל כשמקריבים קרבן יש דין שהקרבן צריך להיות תמים בלא שום מום - אסור שיהי חסר בקרבן שום דבר. אדם שחסר לו משהו יד/רגל/עיין וכוד' הוא נקרא בעל מום - איש שיש לו מום - חסר לו משהו

¹³⁴ ספורנו טז, יב

¹³⁵ רש"י טז, טו

ובקרבת אסור שיהיה בו מום הוא צריך להיות תמים שום דבר לא חסר, אסור אפילו שיהיה לו חתך בעין או בשפתיים כולו כולו תמים.

ה' אומר לאברם אבינו שיהיה תמים ואברם אבינו מאוד נבהל, אם ה' אומר לי שאני צריך להיות תמים - שלם, כנראה שאני עכשיו חסר ולכן אברם מאוד נבהל מה חסר בו, מה הוא לא עשה טוב ואז ה' מסביר לאברם אבינו למה הוא לא נקרא תמים בגלל שיש עוד מצווה חשובה שהוא עדיין לא עשה - ברית מילה ולכן אברם נחשב עדיין חסר¹³⁶.

כשתינוק קטן נולד הוא נראה לנו שלם. נכון - יש לו שתי רגליים, שתי ידיים הכל נראה שלם ב"ה, אך באמת לימדה אותנו התורה שהוא חסר, התינוק נחשב בעל מום למה? כי חסרה לו המצווה החשובה - ברית המילה.

ה' מצווה את אברהם אבינו שיעשה ברית מילה. מה פירוש המילים ברית מילה? ברית - זה החלטה שמחליטים שניים ביחד, החלטה קבועה שאף פעם לא תשתנה. למשל אם שני אנשים מחליטים שאף פעם אף פעם הם לא יריבו הם יכולים לכרות ברית ביניהם - להחליט ביחד ולעשות הסכם קבוע שאף פעם הם לא יריבו. ופה ה' אומר לאברם אבינו לעשות ברית מילה - ה' מבטיח לאברם אבינו כל מיני דברים שיהיו תמיד וכן גם אברם צריך לעשות דברים שה' מצווה אותו תמיד. ברית מילה זה ברית של חיתוך. למול זה לחתוך, המוהל קוראים לו מוהל כי הוא חותך חלק מהבשר של התינוק וכך גם פה ה' מצווה את אברם אבינו לעשות ברית מילה - שיחתוך חלק מהבשר במקום שצריך לחתוך¹³⁷.

ה' אומר לאברם איזה דברים נפלאים עמ"י יזכה להם בזכות ברית המילה. ברגע שה' מתחיל לדבר עם אברם על ברית המילה אברם אבינו נופל על פניו - משתחוה לה'. ואז ה' אומר לו שבזכות ברית המילה אברם אבינו יהיה אב המון גויים - שכל העמים ילמדו מעמ"י איך להתנהג. ה' מצווה את אברם אבינו לשנות את שמו - עד עכשיו הוא נקרא אברם

¹³⁶ נדרים לב, תו"ש כג

¹³⁷ לא צריך לומר לילדים את המקום המדויק, אם ילד שואל אפשר לענות "במקום שמתחת הבטן" (או אם ילד אומר מקום שאיננו נכון אז לתקן ולומר כך, או "במקום שבין הרגליים" ולהמשיך הלאה ולא להתעכב

ומעכשיו אברהם. למה ה' משנה את השם של אברם - אברם זה נשמע כמו אב של ארם - אב ארם. עד עכשיו אברם אבינו היה רק האבא של הארץ שממנה בא -ארם. ועכשיו יקרא שמו אברהם אב הם -המון, אבא של המון גויים, כל העמים ילמדו מאברהם אבינו איך להתנהג ולעבוד את ה'.

[מה הסיבה שקוראים לילד שם בזמן הברית? (אפשר להשאיר את השאלה הזאת לילדים ולענות רק יותר מאוחר) בגלל שבפעם הראשונה שהיתה ברית הברית של אברם ה' קרא לו בשם חדש - אברהם ביחד עם הברית גם השתנה השם ולכן היום אנחנו גם קוראים בשם חדש בזמן הברית¹³⁸]

ה' ממשיך ומברך את אברהם שיצאו ממנו הרבה ילדים, ומלכים רבים יצאו מעם ישראל. "והקימותי את בריתי..." (יז,ז) - ה' כל הזמן ידאג לעמ"י, תמיד עמ"י היה העם של ה' ולא עם אחר, ולא רק עכשיו בדור - בזמן של אברהם אבינו, אלא בכל הזמנים - לדורותם לברית עולם. וה' מבטיח עוד שהוא יתן לעמ"י את כל ארץ ישראל. וה' ממשיך ואומר מה שאברהם אבינו צריך לעשות - ברית מילה הוא וכל זרעו בכל הדורות. כולם - כל הזכרים צריכים למול - לחתוך את בשר הערלה בגיל שמונה ימים. וברית המילה הינה אות - סימן קבוע בכל עם ישראל שתמיד תמיד עם ישראל שייך למצוות, אוהב לעשות מעשים טובים, ללמוד תורה ולקיים את מצוותיה. עמ"י הוא העם היחיד בעולם שעושה ברית מילה כמו שה' ציוה בגיל שמונה ימים בגלל שאנחנו העם של ה', אנחנו עושים את מה שה' רוצה שנעשה ומתנהגים איך שה' רוצה שנתנהג. ועמ"י צריך למול לא רק את עצמו אלא גם את העבדים הגויים שהוא קונה לעבד, כדי שגם הם יעשו ברית מילה כמו יהודים ובסוף גם הם יהיו יהודים ממש.

כמובן שכל עמ"י שומר על ברית המילה ומקיים אותה, אתם יודעים שאפילו אנשים שלצערנו לא שומרים שבת ולא עושים מצוות, את ברית המילה הם נזהרים מאוד מאוד לקיים. אך מה יקרה לאיש שח"ו לא ימול את עצמו? העונש על עבירה כזאת חמורה הוא מאוד מאוד חמור - עונש

¹³⁸ כללי המילה לר' יעקב הגוזר צה, תו"ש סקל"ט

כרת, לא יהיו לו ילדים וימות קודם הזמן שהוא צריך למות בגלל שעשה עבירה נוראה כזאת לבטל את הברית הקבועה שבין ה' לבין עמ"י. אך ב"ה כמו שאמרנו כמעט כל עמ"י שומר את הברית הזאת ועושה ברית מילה.

בשורת הזרע (יז, טו-כב)

ה' ציוה את אברהם אבינו לשנות גם את שמה של שרי, משרי לשרה. שרי - הכוונה השרה שלי, וה' רוצה ששרי תהא אשה חשובה לא רק לאברהם אבינו אלא לכל העולם כולו שכולן תלמדנה מהדרכים שלה ומהמעשים שלה, ולכן ה' ציוה לשנות את שמה לשרה.

ה' שוב מבטיח לאברהם אבינו שמשרה יולד בן, ולא רק בן אחד, אלא בן שממנו יצאו המון אנשים, עמים שלמים! אברהם אבינו כבר בן 100 שנה ושרה בת תשעים, ילדים נולדים בד"כ בגיל 20,30,40 אך פה שרה בת תשעים - בגיל של סבתא רבה. אשה כזאת זקנה לא יכולה ללדת וגם אברהם כבר בן 100 בגיל שלא יולדים. ראיתם פעם סבא זקן שנולד לו תינוק? ופה יש גם סבא זקן וגם סבתא זקנה איך יתכן שיולד להם תינוק? רק ה' יכול לעשות נס כזה, ולכן אברהם אבינו ברגע שה' אומר לו את זה, כמובן, מאמין מיד בלא שום ספק ומתמלא בשמחה עצומה על הנס הגדול שה' יעשה. וכולו צוחק ושמח.

אברהם אבינו הצדיק כזה עניו, איש שהוא עניו למרות שהוא באמת צדיק גדול שעושה מלא מצוות ולומד תורה וכו' בכל אופן הוא חושב שבאמת הוא לא מספיק צדיק. למה? כי הוא יודע שהוא יכול לעשות הרבה הרבה יותר ולכן הוא עניו, הוא לא אומר אני הכי צדיק, אני עושה הכי הרבה מצוות ומעשים טובים, אלא הוא אומר שאני בקושי עושה, אני יכול הרי לעשות הרבה יותר. למשל אדם שיודע הרבה תורה, הרבה ספרים, הוא יודע שבאמת יש עוד המון המון ספרים וכמה שהוא למד הוא צריך עוד ללמוד הרבה יותר ולכן הוא לא מתגאה, אלא מרגיש שהוא לא יודע מספיק. וכך גם אברהם אבינו למרות שאנחנו יודעים שהוא כזה צדיק הוא חושב שהוא לא מסיק צדיק, ואין לו מספיק מעשים טובים ולכן הוא אומר לה': לא מגיע לי שיקרה לי כזה נס שיולד לי בן, אין לי מספיק

זכויות, אני לא ראוי לכך! תודה ה' שאתה רוצה לתת לי בן חדש, אך אני לא מספיק צדיק - הלוואי ואזכה שישמעאל הבן שנולד לי מהגר יחיה זה כבר ישמח אותי. ה' עונה לאברהם אבינו ואומר לו שכן מגיע לו ושרה תוליד בעז"ה בן והבן הזה הוא יהיה הבן החשוב שימשיך את אברהם אבניו, והבנים שיוולדו לו הם יהיו ההמשך של עם ישראל.

ה' כל כך אוהב את אברהם אבינו וכ"כ שמח במעשיו הטובים ולכן הוא אומר לו שהוא יעשה גם את מה שביקש בעניין ישמעאל ולא רק שיוולד לו בן חדש, אלא גם ישמעאל יגדל ויהיה ממנו עם גדול ויהיו לעם הזה 12 נשיאים, אבל ההמשך של אברהם אבינו יהיה דוקא מיצחק ולא מישמעאל.

ה' מצווה את אברהם אבינו שכשיוולד לו בן יקרא לו בשם יצחק. להזכיר לו את השמחה הגדולה שצחק ושמח בשעה שבישרו לו שיוולד לו בן והשם הזה הוא סימן שכל העולם ישמחו בילד החמוד והצדיק הזה¹³⁹ שממנו יצא עם שילמד את כל העולם להיות צדיקים ועושים מעשים טובים.

קיום מצוות ברית המילה ע"י אברהם אבינו (יז, כד-כו) "ויכל לדבר אתו... ויקח אברהם... ברגע שה' גמר לצוות את אברהם אבינו על ברית המילה, אברהם מיד הזדרז ולא התעכב בעשיית המצווה¹⁴⁰.

אברהם מיד אוסף את כל אנשי ביתו ומצווה אותם את מצוות ברית המילה ומזרז אותם שהוא רוצה לקיים את המצווה עוד היום, לא להפסיד אפילו יום אחד של קיום המצווה הנפלאה הזו.

אתם יודעים ילדים שברית המילה הינה דבר שגורם כאב, אפילו ילד קטן בן שמונה ימים שעושים לו ברית הוא מאוד בוכה, ובטח איש גדול שעושים לו ברית זה עוד יותר כואב. ילד קטן תמיד כל פצע שיש לו מתרפא מאוד מהר, אבל איש גדול לוקח הרבה זמן עד שהפצע מתרפא. למשל איש גדול שנופל ונשברת לו הרגל לוקח לו הרבה זמן עד שהרגל

¹³⁹ תו"ש קמ"א

¹⁴⁰ העמק דבר, כב

מבריאה ואם הוא איש זקן יכול להיות שזה בכלל לא יתרפא והוא יצטרך להיות כל הזמן עם כסא גלגלים.

ככה גם לאיש זקן כמו אברהם אבינו שהוא כבר כמעט בן 100 שנה ברית המילה שהוא יעשה יכולה לעשות פצע גדול מאוד והוא יכול להיות ח"ו חולה מאוד ואפילו ח"ו למות. אבל אברהם אבינו לא מפחד בכלל, הוא לא מתלבט בכלל אם לקיים את המצווה או לא, מה שה' אומר לעשות - עושים מדי בלי שום שאלות. ולכן אברהם אבינו מיד קם ועושה בשמחה - "רץ אחר מצוותיו של הקב"ה בשמחה ובנפש חפצה לא לקבל שכר ולא כדי שלא תגיע עדיו פורענות אלא מאהבה"¹⁴¹ והוא מזדרז למול את כל אנשיו זקנים ילדים ומבוגרים כולם כולם - מאות אנשים! ביום אחד, את כולם הוא מל בשמחה אחד אחר השני בלא הפסקה ומזדרז למול אותם בטרם תשקע השמש ויצטרך לחכות עוד יום נוסף. "ולא לבד שהתחיל לעסוק בזה היום, אלא באותו יום גמר העסק הרב"¹⁴². אברהם מל את כולם ובתוכם גם את ישמעאל בנו וכמובן גם את עצמו. אברהם אבינו מל קודם את כל האנשים ורק בסוף את עצמו. למה? כי הוא חשש שאם הוא ימול את עצמו ראשון, לא יהיה לו כח אח"כ למול את השאר ולכן למרות שמאוד רצה להזדרז למול את עצמו התעכב עם המילה שלו בסוף ורק אז כשכבר גמר למול את כולם, מל גם את עצמו, כשכבר היה בטוח שהמצוה נתקיימה¹⁴³.

אתם יודעים שהתורה מדגישה ואומרת "בעצם היום הזה נמול אברהם" אברהם אבינו נימול ביום בזמן שכולם יכולים לראות שהוא עושה את המצוה הזאת, למרות שבאותו זמן היו רובם גויים והם יכלו לצחוק על אברהם אבינו איזה מים מצוה הוא עושה, מצוה שהם לא מכירים. אבל לאברהם אבינו בכלל לא אכפת הוא עושה את מה שה' מצווה בשמחה רבה בזמן שכולם יכולים רלאות ולא בלילה או במחבוא, מה שה' מצווה עושים ואפילו אם אנשים צוחקים על זה או מתנגדים לזה ח"ו¹⁴⁴.

¹⁴¹ מדרש הגדול ראש וירא, תו"ש קנו

¹⁴² העמק דבר, כו

¹⁴³ רמב"ן יז, כו

¹⁴⁴ ע"פ תו"ש קסז